

3/18/21 - Pesachim Daf 117 – Should you say Hallel on Yom Hatzmaut?

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

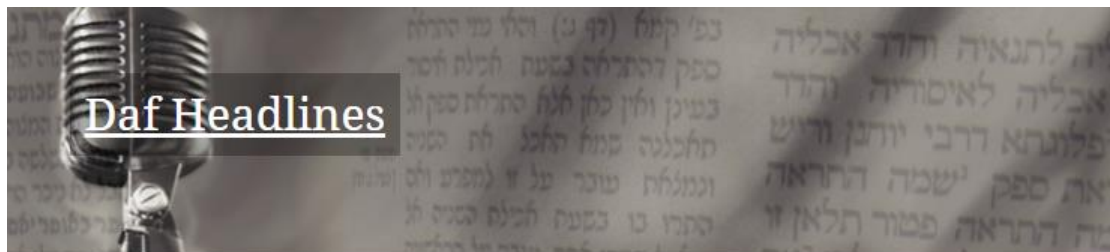
אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו לא לנו ה' לא לנו, משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה. רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען, הם אמרו, לא לנו ומשיבה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר: דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא. הם אמרו: לא לנו ורוח הקודש משיבה ואמרת להם למעני למעני אעשה. רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסייעתו אמרוהו, בשעה שעמד עליהם סנחריב. הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו', רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע, הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע, הם אמרו: לא לנו ומשיבה וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן מא

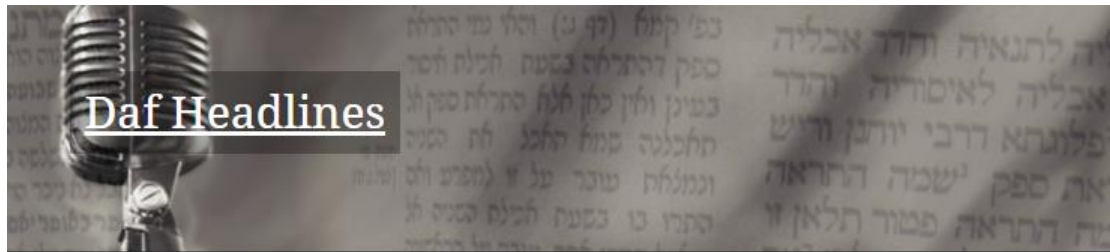
עמדתי ואתבונן אם יש לומר הלל בברכה ביום ה' באייר, שהוקבע ליום חג העצמאות של מדינת ישראל בארץ ישראל, או לא?

(א) בפסחים (קיז), תנו רבנן, הלל זה מי אמרו, נביאים תקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, וכן על כל צרה שלא תבא עליהם, ולכשנגאלים ממנה יהיו אומרים אותו על גאולתם. וכתב בהלכות גדולות (הל' לולב דף לה סע"א): הא דאמרין (בערכין י) שמנה עשר יום בשנה יחיד גומר את ההלל לא יחיד ממש, אלא כל היכא דלא כניפין כלהו ישראל, יחיד קרי להון, והא דקא מפיק להון בלשון יחיד, משום דכד כניפין כולהון ישראל ובעי למימר הלל כל יומא על כל צרה שנגאלין ממנה אמרי. ע"כ. ולמדנו מדברי קדשו שתקנת הנביאים היתה דוקא באופן שהצרה באה על כל ישראל, וכשנגאלין ממנה יהיו אומרים הלל על גאולתם ועל פדות נפשם. וכ"כ התוס' סוכה (מד:): הא דנקט (בערכין י) י"ח יום שיחיד גומר את ההלל,

כל שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו, משום דאמרינן בפסחים (ק"ז) נביאים אמרוהו ותקנו להם לישראל לאומרו על כל צרה שלא תבא עליהם, וכשנגאלין ממנה יהיו אומרים אותו על גאולתם, ולהכי נקט יחיד, דכי ליכא כל ישראל, אין גומרים את ההלל אלא באלו הימים, אבל לגאולת כל ישראל אומרים אותו לעולם. והא דאמרינן בתענית (כח:) יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר, כי ליכא כל ישראל יחיד קרי ליה, אפילו לצבור שנגאלו מן הצרה, ואם התחילו גומרים אותו. והר"ח פירש לא יתחיל בברכה. ע"כ. וכ"כ תלמידי ר' יונה (ברכות יד) בשם ר"ת, שעיקר ההלל נתקן על כל צרה שלא תבא על כל ישראל, והקב"ה עושה עמהם נס, היו אומרים הלל, וחייבים לברך על קריאתו, אף על פי שלא היו גומרים אותו, ועיקר תקנת הנביאים לא היתה אלא בנס שנעשה לכל ישראל, אבל בנס שנעשה ליחיד לא תקנו לומר הלל, ומה שאמרו (בתענית כח:) יחיד לא יתחיל, ר"ל כשנעשה נס שלא בכנופיא של כל ישראל לא יתחיל לברך על ההלל, שאפי' צבור נקראים יחיד, דכל היכא דהוה שלא בכנופיא של כל ישראל יחיד מקרו. וכ"כ בה"ג. ע"כ. וכ"כ הרי"צ בן גיאת במאה שערים ח"ב (הל' עמוד ד), דהא דקאמר יחיד גומר את ההלל, לא יחיד ממש הוא אלא כל היכא דלא כניפין כלהו ישראל יחיד קר"ל, והיכא דכנפין כלהו ישראל בעינן למימר הלל כל יומא על כל צרה שנגאלין ממנה. ע"ש. וכ"כ הסמ"ג (ברייתא חנוכה). והמנהיג (הל' הלל אות ל). והמחזור ויטרי (עמוד קצד). ע"ש. מכל הני אשלי רברבי ילפינן שלא קבעו חז"ל לומר הלל על גאולתם של ישראל אלא אם כן היו כל ישראל באותה צרה ונושעו ממנה, אבל צבור או אפילו מדינה שלמה של ישראל שנגאלו מצרתם, אינם רשאים לקבוע הלל בברכות, אבל נכון לומר הלל בלא ברכה. וכמ"ש רבינו המאירי (פסחים ק"ז), שכל יחיד שבאה עליו צרה ונגאל ממנה, וכן צבור שנעשה להם נס ונגאלו מצרה שבאה עליהם, רשאים לקבוע הלל לעצמם בכל שנה ושנה, אלא שאין מברכים עליו, כך היה יסוד נביאים לאומרו על כל צרה כשנגאלים ממנה. ע"כ. ואפשר דס"ל כד' הראשונים הנ"ל, ולכן כתב שאין מברכים עליו, משום דבעינן שנעשה נס לכל ישראל, כדי לקבועו חובה. ומכל מקום רשאים לומר הלל בלא ברכה, ואין בזה משום מה שאמרו (שבת קיח:): האומר הלל בכל יום הרי זה כמחרף ומגדף, כיון שאומרו על נס. ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה (חאו"ח סי' לה). ע"ש.

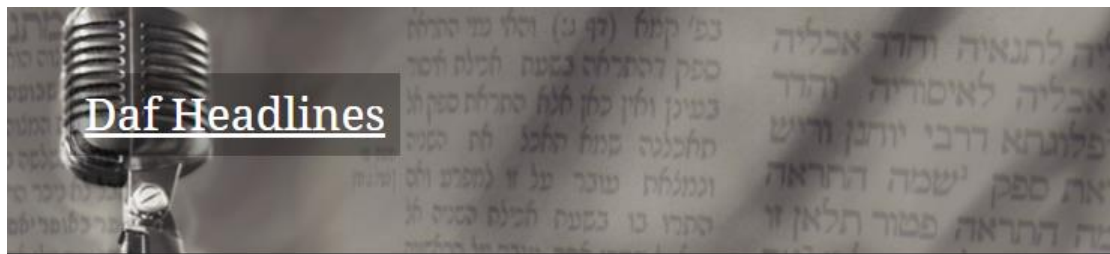
(ב) איברא דלכאורה קשה מנס חנוכה, שלא נעשה הנס אלא לתושבי ארץ ישראל בלבד, ועכ"ז קבעו חז"ל לומר הלל בברכה כל שמנת ימי חנוכה, מדי שנה בשנה. וראיתי להגאון רבי יונה נבון בס' גט מקושר (דקל"ד ע"ג) שעמד בזה ע"ד הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג הל' חנוכה, ותירץ, שמכיון שהיו רוצים האויבים להחריב את בית המקדש צרת כל ישראל מקרי, וכשנצחו את אויביהם היונים והחזירו עטרה ליושנה בטהרת ההיכל והמקדש הצלת כל ישראל מקרי, כעין תקנת הנביאים, ולכן תקנו לגמור ההלל בברכה. עכ"ד. ולכאורה כעין סמך לדבריו ממ"ש רב נטרונאי גאון, והובא בס' האשכול (אלביק עמוד קמב), הא דאמרינן בערכין (י) י"ח ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, האי צבור יחיד הוא, וקר"ל יחיד משום שכיון שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות, ועיקר שירה על קרבנות נתקנה (פסחים סה), קרי לצבור יחיד, והו

Daf Headlines

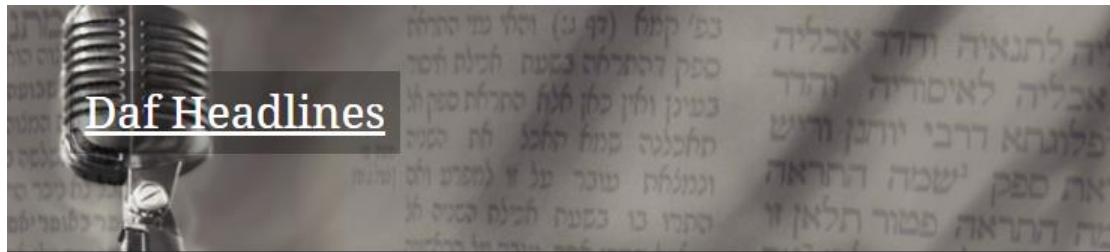
להו צבור ויחיד שוין לענין הלל של י"ח יום. ע"כ. ומש"ה בנס חנוכה שהיה בהמ"ק קיים ראוי היה לומר שירה על הקרבנות, דהו"ל צבור שאומרים שירה על גאולתם, משא"כ לאחר חורבן בהמ"ק בעינן שיהיו כל ישראל בכינופיה. והן אמת שמהר"ם בן זרח בס' צדה לדרך (הל' חנוכה דקל"ה ע"ד) כ', ואמרו בגמרא שבטלה מגלת תענית, והניחו חנוכה ופורים לפי שהיו בהם הנסים לכל ישראל או לרובם, וקבעו בחנוכה הלל גמור וכו', ובפורים מקרא מגילה. ע"ש, ומיהו בכתובות (כה רע"ב) אמרין, כי אסקינהו עזרא לאו כולהו סלוק, ופרש"י, שרובן נשארו בבבל, דכתיב כל הקהל כאחד ארבע רבוא. ע"ש. ולפ"ז מה שפרש"י (בפסחים קיז) אומרים אותו על גאולתם, כגון חנוכה, על כרחך שר"ל כד' מהר"י נבון שמכיון שהיה בהמ"ק קיים ועיני כל ישראל נשואות אליו נחשב כאילו נעשה לכל ישראל. [וכ"כ מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' יא, שכוונת רש"י בזה למעט היכא שלא נעשה הנס לכל ישראל]. אולם אפשר ליישב דברי הצדה לדרך ע"פ מ"ש התוס' (גיטין לו:): סוף ד"ה בזמן, שאע"פ שלא עלו הכל בימי בית שני כיון שהיו שם מכל הי"ב שבטים שפיר קרינן כל יושביה עליה. ולכן נהג היובל בימי בית שני. ע"ש. וכ"כ הרא"ש בתוס' לנדה (מז). ע"ש. וחשיב שפיר כאילו רוב ישראל שם. וע"ע להגאון מהר"י רוזין בשו"ת צפנת פענח ח"ב (סי' ח) שכל, שהטעם שלא אמר חזקיהו שירה במפלת סנחריב וצבאו, מפני שכבר גלו עשרת השבטים, ורוב ישראל לא היו בא"י, (וכמ"ש ג"כ התוס' סנהדרין לו ד"ה והא). ומכיון שלא היתה התשועה לכל ישראל, לכן פטר עצמו מלומר הלל, וכמ"ש התוס' (סוכה מד:) שהנביאים תקנו הלל כשהיו שם כל ישראל. ע"ש. ונראה דה"ט שלא הסכימו עמו (כמבואר בסנהדרין צד) מפני שעדיין היה בהמ"ק קיים, אשר לאורו הולכים כל בית ישראל, וחשיב שפיר נס שנעשה לכל ישראל, כהיא דחנוכה. וע' בשיר השירים רבה (פרשה ד סי' ג): ראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב, דכתיב (בדברי הימים ב לב) ולא כגמול עליו השיב יחזקיהו כי גבה לבו, את חמי חזקיהו מלך צדיק ואת אמרת כי גבה לבו? אלא גבה לבו מלומר שירה, אמר לו ישעיהו, זמרו ה' כי גאות עשה, אמר לו כבר מודעת זאת בכל הארץ. ע"ש. וע' בס' דברי אמת (דרוש ה' די"א ע"ב). ומעתה נראה שהואיל והנסים שנעשו לנו במלחמת הקוממיות שהצילנו השי"ת מידי אויבינו ושונאינו שזממו להכחידנו, וה' הפר עצתם, כי גבר עלינו חסדו, כיון שלא היה הנס לכל ישראל, אפשר שנכון לומר הלל, אבל בלי ברכה. כמ"ש המאירי וכל הראשונים הנ"ל.

(ג) ועינא דשפיר חזי למרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' יא), שנשאל בעיר שנעשה לישראל נס שניצולו מצרתם, אם יש להם לומר הלל, והביא הסוגיא דפסחים (קיז) הנ"ל, והעיר שהרי"ף הרמב"ם והרא"ש השמיטו דין זה, ולא כתבו שכאשר הצבור נושעים מצרתם צריכים לומר הלל, ולכן כתב שני"ל דס"ל להרי"ף והרמב"ם והרא"ש שתקנת נביאים היתה לכל ישראל דוקא, וה"נ דייקי דברי רש"י שכ' שאומרים אותו על גאולתם כגון חנוכה, ומאי קמ"ל במ"ש כגון חנוכה, הלא הדברים פשוטים שאם באה עליהם צרה ונשעו ממנה יאמרו הלל, ומה היה חסר לנו להבין עד שהוצרך לסיים כגון חנוכה, אלא ודאי נראה ברור שכוונתו לומר שלא תיקנו אלא כגון חנוכה שהיה אז תשועת כל ישראל, אבל עתה שהן בעון עם ישראל

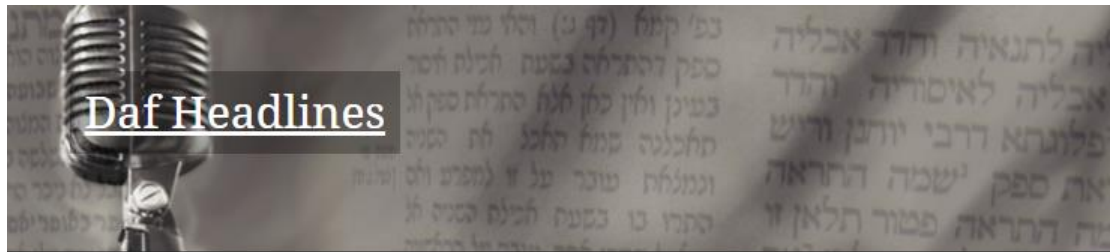
Daf Headlines

מפוזר ומפורד ואתרחיש ניסא לקהל ישראל בעיר אחת או במדינה אחת בזה לא תקנו הנביאים לומר הלל, זוהי ג"כ דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שלא הביאוהו. ובזה ניחא לנו מה שמצינו לכמה עיירות ומדינות שנעשו להם נסים שניצולו מצרתם, ולא קבעו לומר הלל. אמנם המאירי (פסחים קיז) כ' שיאמרו הלל בלי ברכה. וכן שמענו שהרה"ג מהר"י פייאמיטה ז"ל תיקן בקהל עדתו לומר הלל כשניצולו מצרתם. ונראה שסמך על פשט הגמרא דפסחים. אבל לדעתי נראה דלא מוכח כן מהפוסקים ז"ל, ולא ס"ל כהמאירי ז"ל, והכי נקטי רבני ישראל מדורות ראשונים ואחרונים שלא תקנו לומר הלל בתשועת נפשם מיד שונא. וכ"כ התוס' (סוכה מד:) והסמ"ג בהל' חנוכה, שלא תיקנו הלל אלא בתשועת כל ישראל. ע"ש. ובס' חרדים הביא מ"ש הרמב"ם שכאשר ניצול מצרה כשהיתה סערה גדולה בים, קיבל על עצמו תענית באותו יום ולמחרת שמחה ויום טוב, לו ולזרעו אחריו. ומדבריו הראת לדעת שלא תיקן לומר הלל אפי' בלא ברכה ובדילוג, אלא דס"ל כמש"כ. עכת"ד. והנה מה שדייק מן החיד"א מדברי רש"י (פסחים קיז) כגון חנוכה, על כרחך שכוונתו כמ"ש רבו מהר"י נבון הנ"ל, שאע"פ שלא היו שם כל ישראל או רובן, כיון שבהמ"ק היה קיים אשר עיני כל ישראל נשואים אליו, נחשב כאילו היו שם כל ישראל. ובמגילה (יד) ת"ר, מ"ח נביאים עמדו לישראל ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אלא מקרא מגילה ונר חנוכה, מאי דרוש, קל וחומר, מעבודות לחירות אמרינן שירה, ממות לחיים לא כ"ש. ובטורי אבן שם כ', דשירה היינו הלל ביום א' של פסח, שהוא זמן יצי"מ, וס"ל כהיא דפסחים (קיז) נביאים שבהם תיקנו לישראל שיהיו אומרים אותו על כל צרה שלא תבוא עליהם, וכשהיו נגאלים יהיו אומרים אותו על גאולתם. וכל הריטב"א בחי', ורבנן דתקון בתר הכי נר חנוכה י"ל דסמכו נמי אהאי טעמא. ע"כ. וקשה דהא בחנוכה לא היו נס לכל ישראל, וע"כ דס"ל נמי כמ"ש האחרונים הנ"ל דנס חנוכה חשיב לכל ישראל מפני שהיה בהמ"ק קיים. ולכאורה יד הדוחה נטויה דהא אמרינן בהוריות (ג) א"ר אסי ובהוראה הלך אחר רוב יושבי א"י, שנא' ויעש שלמה את החג וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, לפני ה' אלהינו, שבעת ימים ושבעת ימים, מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים למה לי, ש"מ הני הוא דאקרי קהל, אבל הנך דחול"ל לא איקרי קהל. (ופי' הגאון הרגצ'ובי בצפנת פענח שגם שם היתה הוראת הסנהדרין ולאכול ביום הכפורים לרגל חנוכה בהמ"ק, כדאמרי' במ"ק ט). וא"כ י"ל שנס חנוכה שנעשה ליושבי א"י, חשיב כאילו נעשה לכל ישראל, דלא משגחינן כלל ביושבי חול"ל. ברם בקושטא נראה שלא נאמר כן אלא לענין הוראה, דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל. משא"כ בשאר ענינים. וכן מתבאר מדברי מרן החיד"א בס' שער יוסף (דף מט ע"ד), שהביא קושית הרב באר שבע (הוריות ג) אהא דרב אסי הנ"ל, דדילמא קרא אתא לענין עשיית פסח בטומאה שהיא מצוה, וכתיב התם ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, ותלוי הדבר ברוב הקהל, ואמאי אמרו בירושלמי, לטומאה הלך אחר רוב הנכנסים לעזרה. ותירץ השער יוסף, דשאני הוראה דכתיב בה קהל בעצם הדין שאנו דנים עליו, דהיינו שחטאו צבור בהוראת ב"ד, אבל גבי פסח הנעשה בטומאה לא כתיב קהל, דכי כתיב קהל לגבי שחיטת הפסח בכלל כתיב, ולא לגבי הפרט שאנו דנים עליו כשהציבור טמאים מש"ה אזלינן בתר רוב

הנכנסים לעזרה. ע"ש. ולפ"ז כ"ש היכא דלא שייך טעם זה כלל, שלא נאמר קהל בענין אמירת הלל, שאז בודאי דלא שנא בין יושבי א"י ליושבי חו"ל. [וע' בפ' המשניות להרמב"ם פ"ד דבכורות כט. וי"ל] וע' בירוש' ברכות (ר"פ הרואה), מהו שיברך שעשה נסים על נסי שבטים, למ"ד כל שבט ושבט אקרי קהל צריך לברך, ולמ"ד כל השבטים קרואים קהל א"צ לברך. והב"ח (סי' ריח) הקשה מכאן על רבינו יונה שכ' שאין לברך אלא על נס שנעשה לכל ישראל או רובם, והא קי"ל בהוראה דשבט אחד אקרי קהל. ותירץ הרב יד אהרן שם דס"ל דהש"ס דידן פליג על הירוש' בהא, דילפינן להאי מילתא מההיא דיתרו דהוי נס של כל ישראל, אלמא דלא תלי בקהל. ע"ש. וע"ע במראה הפנים (ר"פ הרואה) ובשער יוסף שם. ובישועות יעקב (סי' ריח סק"ג). ואכמ"ל.

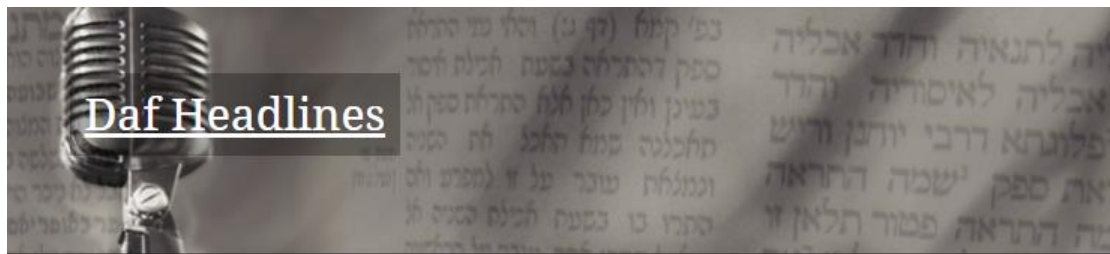
(ד) ויש להוסיף עוד טעם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות, הגם שזכינו בעזה"י לגבור על אויבינו ושונאינו שהיו רבים ועצומים, ומצויידיים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, כי הנה בהגהות מהר"ץ חיות לשבת (כא:) העיר במ"ש בגמרא שם, מאי חנוכה, (ופרש"י, על איזה נס קבעוה), ומייתי הנס של פך השמן שלא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליק שמנה ימים. ולכן קבעו ימים טובים בהלל ובהודאה, ולמה לא אמרו שהוא משום נס הנצחון של המעטים כנגד המרובים במלחמה, כמו שאנו אומרים בתפלה, נתת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו', אלא הטעם משום שנס זה אינו יוצא מגדר הטבע, שאין אומרים הלל על נסים נסתרים אשר הקדוש ברוך הוא עושה עמנו בכל עת, משא"כ נס פך השמן שהוא יוצא מגדר הטבע, ולכן תקנו הלל בימי חנוכה. ע"כ. (וכ"כ בכתבי מהר"ץ חיות בקונט' דרכי משה דף תס ע"ב). והוא הדין בנ"ד שאף שזכינו בחסדי השי"ת לנצח את אויבינו הרבים והעצומים, כיון שלא יצא דבר זה מגדר הטבע, וכמ"ש ג"כ הר"ן בחידושיו לחולין (צה:): שכן מנהגו של עולם ששנים או שלושה אבירי לב יניסו הרבה מן המופחדים וכו'. (והובא ג"כ בכסף משנה פי"א מהל' ע"ז ה"ד). לפיכך אין מקום לתקן לומר הלל בברכות מדי שנה בשנה על נס כזה. וכיו"ב כתב רבינו דוד אבודרהם (בהל' ברכות שער ח) בשם רבינו אשר מלוניל, שאין לברך שעשה לי נס במקום הזה, אלא בנס שיוצא ממנהג העולם, אבל אם התנפלו עליו שודדים ובא לידי סכנה וניצול, וכל כיוצא בזה, א"צ לברך שעשה לי נס במקום הזה. ואם תאמר הרי פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכים שעשה נסים, י"ל התם נמי חשיב יוצא ממנהג העולם, שהרי בטל כתבי המלך היפך דת פרס ומדי, ועוד שהרג קרוב לשמנים אלף מבני אומתו בעבור אהבת אשה אחת, ואין זה מנהג העולם וטבעו. ובחנוכה שאנו מברכים שעשה נסים אינו אלא משום פך השמן שנעשה בו נס שהדליק שמנה ימים כמעשה אליהו ואלישע. ע"כ. (וכן הוא בלחם חמודות ר"פ הרואה. וכ"פ בש"ע ס"ס ריח). וה"ה שי"ל כן לענין אמירת הלל בנס כזה שאינו יוצא מגדר הטבע. וכנ"ל. והן אמת שחז"ל אמרו לגבי נס פורים, (בחולין קלט:), אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר פני, (וכ' הרמב"ן דברים ל"א י"ח, דהיינו הסתרת פני הגאולה, וע"ע בישועות יעקב ס"ס תרצג), מכל מקום ודאי שלא היה בדרך הטבע, וכמ"ש הרא"ש מלוניל הנ"ל, וכ"כ בארחות חיים (הל' פורים אות ו), שבשעה שנקהלו ועמדו

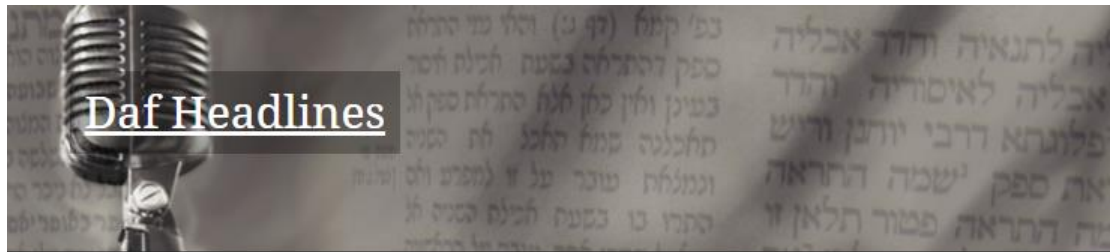
Daf Headlines

על נפשם להרוג בשונאיהם חמשה ושבעים אלף, ואיש לא עמד בפניהם, זה היה בלי ספק נס ופלא גדול אין כמוהו שלא העיז שום איש לפגוע בהם, ולא נפקד ממנו איש. ע"ש. גם בס' מטה משה (סי' תתקעז) כ' זז"ל: וא"ת למה קבעו חנוכה על נס השמן ולא על שאר נסים שנעשו שניתנו רבים ביד מעטים וכו', וי"ל שאותם נסים יש פתחון פה למינים לומר שמקרה הוא ולא ה' פעל כל זאת ח"ו, כי לפעמים יקרה ענין כזה שיפלו רבים ביד מעטים לאיזו סבה, אבל נס השמן אין שום צד לומר שמקרה הוא, וכולם יודו ויאמרו כי מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, ולכן קבעום ימים טובים בהלל ובהודאה. ע"כ. וע"ע בצדה לדרך (דקל"ה ע"ג וע"ד). ע"ש. (וע' בדברי רבינו הרמב"ן בסוף פרשת בא). וכ"כ הפרי מגדים (סי' תרע מש"ז סק"ג) שברכת שעשה נסים בחנוכה היא משום נס השמן בלבד ולא על המלחמה, כי נס לא נקרא אלא כשהוא ניכר שיוצא חוץ להיקש וטבע העולם, אבל במגילה היה הנס מפורסם ע"י כמה נסים שנעשו בלילה ההוא וכו', ולא היה כלל על צד הטבע בשום ענין. ע"ש. (אך הפמ"ג עצמו במש"ז סי' תרפב סק"א לא כתב כן. ע"ש). ומעתה במלחמת הקוממיות שהנס היה דרך הטבע, כי כזו וכזה אכלה החרב, וכמה נפשות יקרות נפלו במערכות ישראל, אם כי בסופו של דבר תהלות לאל יתברך כי לא יטוש את עמו בעבור שמו הגדול, וגבר ישראל, מ"מ אין הדבר חורג מדרך הטבע ולכן אין לקבוע ע"ז הלל בברכה. ואמנם לכאורה יש לסתור דבר זה מפרש"י דפסחים (קיז) אומרים אותו על גאולתם כגון חנוכה, ברם הא לא תברא, שע"י הנס של פך השמן סופו מוכיח על תחלתו שהכל בהשגחה נפלאה של השי"ת. ועוד י"ל שכוונת רש"י על אותה שעה שניצולו מהצרה ונגאלו ממנה, אבל לקבוע הלל לדורות מדי שנה בשנה צריך להיות נס היוצא מגדר הטבע. אך לא משמע כן מפירוש רש"י (תענית כח:) ד"ה מנהג אבותיהם בידיהם, אבל הלל דחנוכה ודאי דדחי מעמד, שכיון שנביאים תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל צרה שלא תבא עליהם לכשנגאלים ממנה יהיו אומרים אותו על גאולתם, כדאורייתא דמי. עכ"ל. ומוכח שגם התקנה לאומרו בכל שנה הוי מתקנת הנביאים. והחתם סופר (בחא"ח ר"ס רח ובחיו"ד ס"ס רלג) ס"ל שימי חנוכה ופורים הם מה"ת מכח הק"ו שאמרו (מגילה יד). מעבודות לחירות אומרים שירה, ממות לחיים לא כ"ש, ומוכח שם דהיינו בכל שנה ושנה. אולם הגאון הנצי"ב בס' העמק שאלה (פרשת וישלח ר"ס כו) כתב, דהך ק"ו דאמרינן במגילה (יד), היינו דוקא באותה שעה שנגאלו, אבל לומר בכל שנה ושנה זהו רק מדרבנן, ודלא כהחת"ס. ע"ש. וכ"כ הגר"י פירלא בס' המצות לרבינו סעדיה גאון ח"א (דף רנט ע"ב), ושכן מוכח מד' הסמ"ק (סי' קמו) שהלל על הנס אינו מה"ת אלא באותה שעה, אבל לדורות הוי רק מדרבנן. ע"ש. וע' בשו"ת שיבת ציון (סימן כב). ע"ש.

(ה) ומלבד כל זה יש לומר כי הן אמנם רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה אתחלתא דגאולה, וכעין מ"ש בירושלמי (ריש ברכות), ר' חייא ור"ש בן חלפתא הוו מהלכין וראו איילת השחר שהיה בוקע אורה. א"ל ר"ח לר"ש בן חלפתא ברבי כך היא גאולתן של ישראל בתחלה קימעא קימעא כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת, מ"ט, כי אשב בחשך ה' אור לי. ובמגילה (יז:) מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא. והגר"מ כשר שליט"א בספרו התקופה הגדולה (עמודים שעד - שעח) הביא כרוז בשם דעת

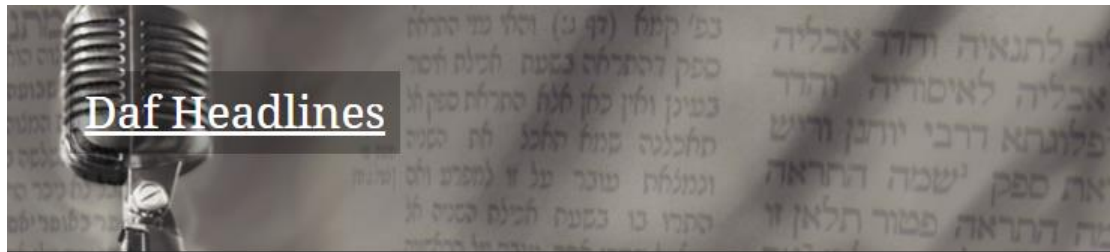
תורה, שחתומים עליו כמעט כל גדולי הדור, וקוראים את הקמת מדינת ישראל בשם אתחלתא דגאולה, מכל מקום הואיל ועדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית, לפיכך אין לחייב לגמור ההלל בברכה. וכמ"ש בירושלמי (פ"י דפסחים ה"ו), בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', התנדבו ראשי עם, כשהקב"ה עושה לכם נסים, תהיו אומרים שירה. התיבון והרי גאולת מצרים, (שלא אמרו שירה תיכף כשיצאו ממצרים אלא על הים, קרבן העדה) שנייא היא שהיא תחלת גאולתן. (שהיא היתה רק תחלת גאולתן ולא נגמרה הגאולה עד שיצאו מן הים. קה"ע). ואף כאן הרי מנהיגי צבאות ערב, למרות התבוסות והמפלות שנחלו, עודם מאיימים השכם והערב לצאת למלחמה נגדנו. ומנפנפים בחרבותיהם ובקשתותיהם, חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה. וכמה מדינות נאורות שהיו נחשבות כידידותיות לישראל, פנו עורף ולא פנים במלחמות שעברו עלינו, מלחמת הקוממיות, מבצע קדש, מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, והאחרון הכביד מלחמת יום הכפורים, לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז. ועודנו תכלינה עינינו אל ישועת ישראל האמתית ע"י צור ישראל וגואלו השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, לולא ה' שהיה לנו אזי חיים בלעונו. ומבחינה רוחנית, אשר ירוד ירדנו אלף מעלות אחורנית, ועדים אנו להתדרדרות מוסרית מדהימה, המתירנות גוברת וההתפרקות משתוללת בראש כל חוצות, חוסר צניעות, בגדי פריצות, ספרי פורנוגרפיה, וסרטי קולנוע מבישים, חילולי שבת בפרהסיא, פתיחת איטליזי טריפה בממדים מבהילים, ועוד כהנה וכהנה, ועל הכל שמאות אלפי ישראל, מתחנכים במוסדות חינוך לא - דתיים, ולומדים שם להתנכר לכל קדשי ישראל, ולפנות עורף לצור מחצבתם, ולהיות ככל הגוים בית ישראל, עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים, ונתקיימה נבואת ישעיהו: ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד, וכדרשת חז"ל בחגיגה (יד) ובעקבות משיחא חוצפא ישגא, ועמא דארעא אזלא ומדלדלא, נערים פני זקנים יליבינו וכו' (סוטה מט:), הלזה צפינו וקוינו במשך כאלפיים שנות גלותינו, והרי כ' הרמב"ם (בפ"ט מה' תשובה ה"ב): לא נתאוו ישראל לימות המשיח אלא כדי שינחמו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצות כראוי, ובימי המשיח תרבה האמונה והדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. ומסיבות אלה הרבה משלומי אמוני ישראל אשר רואים שעדיין שכינתא בגלותא, נוהגים שלא לומר הלל בכלל ביום העצמאות, וטעמם ונימוקם עמם לרוב יגונם וצערם על מצבינו הרוחני אשר אנו נתונים בו כיום, ואין לזה כל דמיון לנס חנוכה שכל העם הכירו וידעו בהשגחת השי"ת עליהם, וכולם היו עובדי ה' באמת ובתמים. וכיו"ב ראיתי בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (חאו"ח סי' י אות ז) שג"כ העלה שאין לגמור ההלל בתוך תפלת יום העצמאות אפי' בלא ברכה, מפני שעדיין אויבינו קמים עלינו לכלותינו, ואין לך יום שאין קללתנו מרובה מחבירו, ועונותינו הטו אלה, כי היצר הצורר בעוכרינו להסית את ישראל מדרכי ה' וכו', ומכיון שאין כאן אלא אתחלתא דגאולה, ואינה גאולה שלמה לכל עם ישראל, לכן אין לתקן לומר הלל גמור בתוך התפלה אפי' בלי ברכה, ורק אפשר לומר מזמורי ההלל לאחר

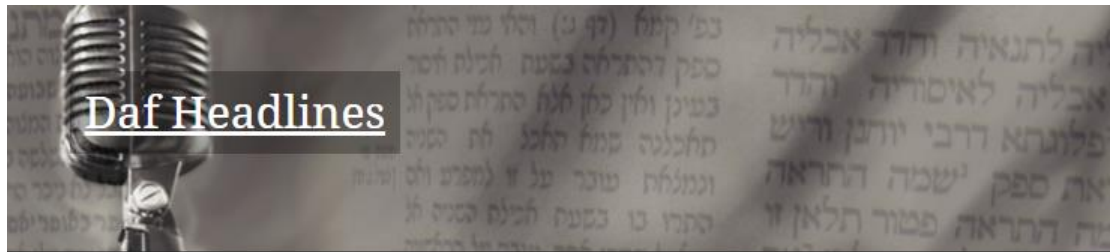
Daf Headlines

סיום התפלה, בלי ברכה, כי פשוט שאין לנו להכנס בספק ברכה לבטלה. עכ"ד. ולא אכחד כי באמת עם כל הצללים הנ"ל, ישנם אורות גדולים שאין לנו להתעלם מהם, כי מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה בעולם כולו, ורבבות בחורי חמד מטובי בנינו היקרים עוסקים בתורה יומם ולילה בישיבות הקדושות, והתורה מחזרת על אכסניא שלה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל, ובירושלמי (פ"ו דנדרים סוף ה"ח), אמר הקדוש ברוך הוא, חביבה עלי כת קטנה שעוסקת בתורה בא"י, מסנהדרין גדולה שבחוץ לארץ. ורבבות משלומי אמוני ישראל מחנכים את בניהם ובנותיהם ע"פ תורתנו הקדושה, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', וכאמור: כי לא תשכח מפי זרעו. ואף אצל המון העם אנו מוצאים אמן קשבת שוקקה וכמהה לשמוע תורה ודעת מפי גדולי ישראל, כחזונו הנפלא של עמוס: הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'. (וע' שבת קלח:). ואנו תפלה שהשי"ת יערה עלינו רוח ממרום, וידעו תועי רוח ובינה, ונשוב כולנו בתשובה שלמה. ועכ"פ הואיל וכאן נמצא וכאן היה רק התחלה טובה, מש"ה אין חיוב לומר הלל בברכה. וכיו"ב כ' העטרת זקנים א"ח (סי' ריט), לענין ארבעה שצריכים להודות בברכת הגומל, חולה שנתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ויורדי הים כשעלו מן האניה, והולכי מדברות שהגיעו לישוב, וכו' העט"ז, ונראה שאין לברך עד שיצא מן הצרה לגמרי, וכן החולה עד שיחזור לבוריו לגמרי, וכמ"ש במכילתא (פר' משפטים), והוא בפרש"י שם, בפסוק אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, הרי כל זמן שאינו הולך על בוריו עדיין הוא בספק סכנה, ולכן אין לו לברך הגומל כל זמן שעדיין לא נגמרה הטובה בשלמותה. וכן פסק האליה רבה (שם סק"א). ובס' קול יעקב שאול בתשובה (סי' ג) כ', שההולכים ממקום למקום ודרך הילוכם עוברים דרך עיירות גדולות, מ"מ לא יברכו הגומל עד שיגיעו למחוז חפצם. ובשו"ת אהל יוסף (חאו"ח סי' א) כ' שהחולה בחולי קדחת לא יברך הגומל עד שיצא מהחולי לגמרי. וכן הנוסע ממקום למקום, ובדרכו שובת בעיר גדולה, לא יברך הגומל עד שיגיע למחוז חפצו. ושכן נהג הגאון ר' משה אמריליו (מח"ס שו"ת דבר משה). ע"ש, וכ"כ הרה"ג ר' אליהו חזן בס' נה שלום (סי' ריט). וע' בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' יג ובמילואים). ע"ש. לכן גם בענין יום העצמאות כיון שלא יצאנו מהצרה לגמרי אין לקבוע הלל בברכה.

(ו) ולכאורה י"ל עוד לפמ"ש מרן הב"י א"ח (סי' ת"צ), שכ' השבולי הלקט בשם מדרש הרנינו, שהטעם שאין אומרים הלל בשביעי של פסח, לפי שאז נטבעו המצרים בים, וכתוב בנפול אויבך אל תשמח. ע"כ. וכ"ה בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא כט). וע"ע בס' המאורות (סוף פסחים). ע"ש. ולפ"ז בנ"ד שע"י המלחמות נהרגו רבים מבני ברית ומשאנים בני ברית, אין לומר שירה. וההלל שאומרים בימי חנוכה, היינו על נס פך השמן. (וכמש"כ לעיל אות ב). וכן מוכח ממ"ש בפסיקתא רבתי (פ"ב), ולמה מדליקין נרות בחנוכה, אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי כ"ג את מלכות יון, נכנסו לבהמ"ק ומצאו שם שמנה שפודין של ברזל וקבעום והדליקו בתוכם נרות. ולמה קורין את ההלל, מפני שכתוב אל ה' ויאר לנו. ע"ש. נמצא שאמירת ההלל אינה על הנצחון אלא על נס פך השמן שהאיר להם כל שמנה. איברא דהמהרש"א בח"א (ברכות ט:)

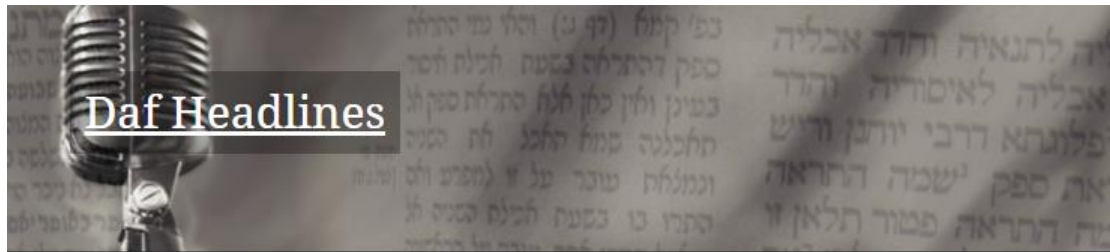

הקשה על מ"ש האחרונים בשם המדרש שאין אומרים הלל בשביעי של פסח משום שאמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, והרי הכא אמרינן להיפך שלא אמר דוד הלל אלא עד שראה במפלתן של רשעים, ובפ"ב דערכין (י) אמרינן טעם אחר דלכך אין אומרים הלל בפסח אלא ביום ראשון, משום שאין חלוקים בקרבנותיהם. ע"כ. ויש להוסיף ממ"ש במגילה (טז) דהא דכתיב בנפול אויבך אל תשמח, ה"מ בישראל, אבל בעכו"ם לא. ע"ש. וע' למרן החיד"א בס' ראש דוד (פר' בשלח דנ"ד ע"ג) שכ', דהא דאמרינן (סנהדרין לט): מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, ה"מ בעידנא דריתחא באותה שעה שנידונים, אבל אחר שנגמר הדין ונגלה הנס שרי לומר שירה, וגם דוד לא אמר שירה אלא לאחר מפלתן של רשעים. ע"ש. ולפ"ז אכתי י"ל שירה מדי שנה בשנה. ומיהו מכיון שכמה אלפים מאחינו בית ישראל נהרגו במערכות ישראל ה' ינקום דמם אין לנו לקבוע אמירת הלל בברכה. ומכל שכן שהתאריך ה' אייר שהוכרז על מדינת ישראל כמדינה ריבונית ועצמאית, אינו יום שנגאלו מצרתם, כי הרי המלחמה נמשכה אח"כ ביתר שאת ורבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, והכרזת שביתת הנשק היתה ביום אחר, וגם לאחר מכן נפלו חללים ע"י אויבינו המקיפים אותנו כי כסלא לאוגיא. ואף שע"י הכרזת המדינה יכולנו אח"כ לקלוט עולים חדשים ולקבץ גלויותינו מארצות ערב וממדינות אירופא שרידי חרב פליטי השואה, מ"מ אין השמחה שלימה. והגם שאמרו בברכות (נט): אמרו לו מת אביו ויש לו נכסים ליורשו, מברך ברוך דין האמת על מיתת אביו, ושהחיינו על הנכסים שבאו לו בירושה. (וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רמה). מ"מ אין לקבוע לדורות הלל בברכה מכיון שהשמחה מהולה בתוגה. ומי הוא זה אשר ירהיב עוז בנפשו להכנס בחשש איסור ברכות לבטלה, שאיסורו חמור מאד, ואפילו במקום ספק ספיקא כתבו האחרונים שאין לעשות מעשה לברך. כמבואר בשו"ת מכתם לדוד פארדו (חאו"ח סי' ג) וכ"כ מרן החיד"א במחב"ר א"ח (סי' ז). ובס' יעיר אזן (מע' ס אות לג). וכ"כ הפרי מגדים יו"ד (סי' כח מש"ז ס"ק טז). והפתח הדביר ח"א (סי' יז). ועוד אחרונים. ועמש"כ באורך בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאו"ח סי' טז אות ז), שאפי' שני אחרונים בלבד אומרים שלא לברך, ומאה אחרונים אומרים לברך, נקטינן דספק ברכות להקל, ולא אזלינן בתר רובא. והבאתי שכן כתבו כמה אחרונים ז"ל. ע"ש. ולכן מכל הני טעמי תריצי הנ"ל נראה שהמברך על ההלל בחג העצמאות הרי הוא מברך ברכה שאינה צריכה, ואסור לענות אחריו אמן, ואף על פי שיש מאחרוני דורינו שסוברים שיש לברך, וכמ"ש בשו"ת קול מבשר (סי' כא), ובשו"ת נצר מטעי (סי' לו). ועוד. מ"מ הו"ל ספק אמן דאזלינן לקולא. וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' כט אות יד). ע"ש. וע' היטב בדברי הגאון מהר"ח בן עטר בס' פרי תאר יו"ד (ס"ס לט) בד"ה ונראה, דמוכח שאף באופן שקוראים הלל על הנס צריך לדלג. וי"ל ע"ד. (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה סי' לה). והגאון מופת הדור והדרו מרן החזון איש זצ"ל באגרותיו (סי' צז) כתב בזה"ל, עניני ההלכה קבועים הם על פי תוה"ק, ואף נביא אינו רשאי לחדש דבר, וכשם שהגרעון הוא בכלל נליזה מהתורה, כך ההוספה על מצות התורה היא נליזה מהתורה, ולכן ההצעה לקבוע ולקיים ולגזור (יום תענית ביום השואה) היא כהקלת ראש ח"ו ביסודות ההלכה, וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה

וכו'. ואיך נעיז פנינו בדור זה שטובה לו השתיקה להרהר כזאת לקבוע דבר לדורות, והרי הצעה כזאת מעידה עלינו כמתכחשים בכל שפלותינו וחטאתינו בזמן שאנו מלוכלכים בעונותינו ופשעינו, ודלים ורקים מן התורה והמצות, ואל נא נעבור לגדולות ונפלאות ממנו. עכת"ד. ועל אחת כמה וכמה שאין אנו רשאים לקבוע הלל בברכות מדי שנה בשנה, ולהכנס ח"ו בחשש ברכות לבטלה. (וכן נודע לי מפי מגידי אמת שהגאון פאר הדור רבי צבי פסח פראנק זצ"ל הורה והנהיג בבית מדרשו, שלא לומר כלל הלל ביום העצמאות. וטעמו מפני שדם ישראל נשפך לרוב בעוה"ר וגם מפאת המצב הדתי במדינה. וראה משואה לדור עמוד ק"י). ומיהו שפיר דמי לומר מזמורי ההלל דרך קריאה בעלמא ותו לא. וכמ"ש כיו"ב בב"ב (פב) מכדי פסוקי ניהו ליקרי. ופירש רשב"ם, דהוי כקורא בתורה. וכיו"ב כ' התרומת הדשן (סי' ח). ע"ש. אלא שמבואר בדברי מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' יא), שיש ליזהר שלא לומר מזמורי ההלל אחר תפלת י"ח במקום שתקנו חז"ל לומר הלל ביום טוב ור"ח, כי נודע שכל עיני התפלות בנויים ומיוסדים על אדני רזי עולם, כמ"ש בזוה"ק ובכתבו/ובכתבי/ האר"י ז"ל, שהכל מתוקן ומסודר בכוונות עליונות ונשגבות, וחז"ל תיקנו ביום טוב ור"ח אמירת הלל אחר תפלת י"ח לסוד כמוס, ואנן הדיוטות אנן, ואנחנו לא נדע אם אמירת הלל מישר שייכא במקום הזה, ולכן לא יאמרוהו אלא לאחר סיום התפלה כולה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו (סי' י) הנ"ל. ע"ש. ומ"מ נלע"ד שאם הקהל רוצים לומר הלל בלא ברכה אחר תפלת י"ח אין למחות בידם, שהרי הלל דר"ח הוי מנהג בעלמא, כמבואר בתענית (כח:), דרב סבר לאפסוקינהו עד דחזא דמדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם, ולא הקפידו כלל על אמירת ההלל דר"ח אחר תפלת י"ח. ואף שנראה שדעת מרן החיד"א לחלק בזה בין מנהג שנוסד עוד בזמן רבותינו חכמי התלמוד, ובין אמירת הלל ע"פ תקנה בעלמא בזמן הזה, מ"מ עינים כאלה שאין עליהם קפידיא אלא ע"פ הסוד לא נאמרו אלא למצניעיהם. וכמ"ש כיו"ב מרן החיד"א בברכי יוסף א"ח (סי' רצה סק"א). ע"ש. וע"ע בס' ככר לאדן (סי' ה אות ז), אודות חברה שנהגו לקרוא חק לישראל עם תרגום ביום טוב, שכתב, שהגם שע"פ הקבלה אין לנהוג כן, מ"מ אין למחות בידם, דדמי למ"ש האר"י שאין לקרות מקרא בלילה, והצנועים מושכים את ידיהם, ומ"מ מרבית העם קוראים מקרא בלילה, בפני כמה גדולי תורה, ואינם אומרים להם דבר, שלא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם. וזימנן כמה גדולי ישראל רואים דברי האר"י ז"ל ואינם זזים ממנהגיהם שנהגו ע"פ הפוסקים, כעין מ"ש הפרי חדש (סי' מו) בדין ברכת הנותן ליעף כח. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. והשי"ת יחיש לגאלינו גאולה שלמה, ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ונודה לו שיר חדש על גאולתינו ועל פדיון נפשינו במהרה בימינו, אמן.

שו"ת מנחת יצחק חלק י סימן י

בענין שלא לומר הלל ביום השנה להצלחה במלחמה

כאשר לדאבונינו יש מדלת העם אשר בהגיע ימי חגם אשר בדו מלבם יאמרו הלל בברכה לפי הוראת רבניהם, וכן יש המבטלים מדי שנה בבוא יום אידם הלכות קבועות מימי הספירה המפורשים בשו"ע.

ע"כ נתתי ללבי להדפיס אידרא בירור הלכה מקיף שערכתי בס"ד בשנת תשכ"ח בשעתו כאשר רב א' פירסם והדפיס פסק הלכה שביום השנה למלחמה יאמרו הלל בברכה, ובימים ההם מי יודע אם לא היו נגררים אנשים תמימים אחר הרעיון המטעה הזה, לולי חסדי ד' שהותיר לנו את רבה"ק מסאטמאר זי"ע אשר כרועה נאמן השמיע את דבר ד' ללא חת, בספרו הקדוש "על הגאולה ועל התמורה" שכתב רבינו הקדוש בזמן ההוא, להאיר עינינו בדבריו הקדושים החוצבים להבות אש.

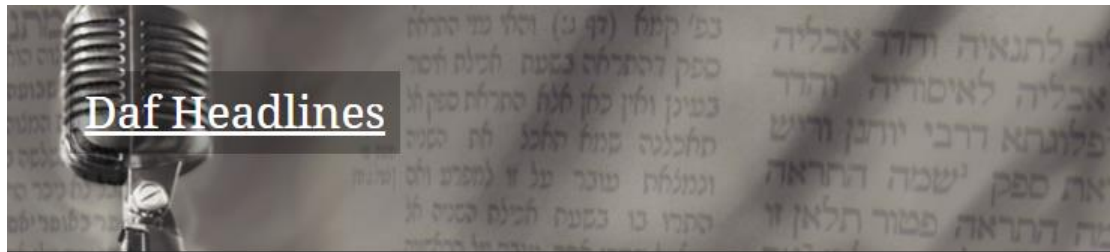
ועל נידון האמור כותב רבה"ק בספרו שם (אות ל"ד עמוד ע"א מהנדפס) וזל"ק: ומכש"כ המהללים נסי הרשעים ואפילו אם כוונתם לשבח להבורא יתברך, ה"ה מכחישים וכופרים ביכלתו ית' לעשות נסים נגלים אמיתיים, ואומרים בגלוי שכזה כן זה, וכן היו גם נסי יצי"מ, והלוא הם מכחישים בנסי השי"ת והוא כפירה גמורה רח"ל, ומכש"כ אלו שאומרים בפירוש על נסים אלו שהם כנסים של יצי"מ, היש לך כפירה גדולה מזו וכו', ובעל העקרים פי' הפסוק אשר יומרך למזימה, ותו"ד שהרשעים מגדילים שמו ית' וכוונתם למזימה, וכמו שתי' דרכם של עובדי ע"ז הקדמונים שאמרו גדול ד' ואין כבודו להשגיח בתחתונים עיין שם, וכמו כן אלו המגדילים נמי הצלחת הרשעים, השבח הזה הוא למזימה ולהכעיס אותו ית' עכלה"ק.

ואני כאשר ראיתי בעני עמי חשבתי דאם לא נברר שכל דבריו של אותו רב בדוים, אפילו לפי שיטתו דהי' נס, - ברבות הימים הרבה יגררו אחרי פסק זה, ולכן בעז"ה כתבתי אז הקונטרס דלהלן לבאר באר היטב שכל דבריו מופרכים מעיקרא, ואין להם שום יסוד, וממילא בנפול היסוד נפל הבנין, והעליתי בעז"ה יסוד חזק לדברי רבה"ק נ"ע שאמירת הלל בחגים אשר בדו מלבם כנ"ל, אין זה מברך אלא מנאץ ר"ל, ודבר זה יש בה ג"כ עון ברכות לבטלות.

ועוד מכשול גדול שראיתי בפסק הנ"ל, שבאם יתקבל ח"ו בקל יכולים אנשים מקטני אמנה לבוא עקב זה להכחשה גמורה באחד מעיקרי האמונה ה"ה ביאת משיח צדקנו ב"ב, והאחרון הכביד, דאם יש כח ברבנים להוסיף ימים טובים, ה"נ יאמרו שיש בכחם לבטל יום טוב, כגון יום שני של גליות, וכיב"ז, ר"ל.

ובעזה"י דברי עשאו רושם גדול ונתבטל דברי הרב הנ"ל, אפילו לפי שיטתו.

הנה עיקר היסוד, בנוי על דברי הש"ס (מגילה די"ד ע"ב), דדרשו ק"ו לחיוב קריאת מגילה, ומה מעבדות לחירות אומרין שירה, ממיתה לחיים לא כש"כ, ופריך א"ה הלל נמי נימא, ויש ג' תירוצים, רבי יצחק אומר שמפני שאין אומרין הלל על נס שבחו"ל, ור"נ אומר קרייתא זו הלילא, ורבא אומר בשלמא התם הללו עבדי

Daf Headlines

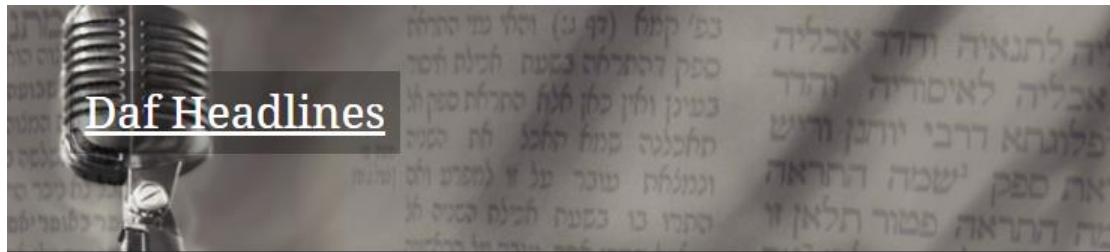
ד' ולא עבדי פרעה וכו', אכתי עבדי אחשורוש אנו, ובנד"ד יש לומר הלל לכל הג' טעמים, כי הנס היה בא"י, ואין לנו מגילה לקרות, ואין על ארץ ישראל כל עול של ממשלה זרה עכת"ד.

ותימא תימא אקרא על פסק זה, שבנוי על ראייה הנ"ל, במקום שאפילו אם נניח שק"ו הנ"ל, ניתן לדון מעצמו, הרי שאני נדון בדין בכמה חילוקים מהמלמד, דשם היה הנס לכל ישראל, וכאן אף אם נקרא נס היה רק לאחינו שבא"י, ובכה"ג אף לאותן שהיה להם הנס, אין לומר הלל, וכדס"ל להבה"ג ותוס' דלהלן, בתקנת הנביאים כמו שיתבאר לפנינו, עכ"פ אותן שלא היו באותו הנס, אין לומר, וביותר אותן בחו"ל, דאכתי עבדי אחשורוש גם לשיטתו, א"א לומר הללו עבדי ד', וגם יש לדון, דהיכא דרוב ישראל אכתי עבדי אחשורוש הם, גם אותן המקצת שאינם לשיטתו, אין יכולים לומר הללו עבדי ד', וכ"ז לשיטת הרב הנ"ל, אבל באמת יש לדון אף בנוגע לארץ ישראל עצמו דאיך יקרא שאין עליהם עול של ממשלה זרה, היכא דרוב בני המדינה, וכמעט כל העומדים בראשה, אינם שומרים תורה ומצות, ועי' פמ"ג (א"א רס"י תקס"א), ועי' בת' חת"ס (או"ח סי' קצ"ב) דדייק דטרם גאולה העתידה אכתי עבדי אחשורוש אנו עיין שם.

וביותר כפי מש"כ רבינו הקדוש זצ"ל שכל עצם הקמת המדינה, היא כפירה גמורה בביאת המשיח. וזהו נגד התורה, בהעברה על שלוש שבועות שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא יעלו בחומה ושלא ימרדו באומות ולא ידחקו את הקץ. כאשר מבואר היטב בספה"ק ויואל משה עיין שם.

אמנם גם בלתי כל הנ"ל, וגם בנסיים גלויים ממש, עי' בס' יערות דבש, הובא בהג' יד יוסף שעה"ג עין יעקב (מגילה) שם והבן, מ"מ אין לומר הלל ביום השנה, מצד הלכה, וכי זה הנס הראשון שנעשה חוץ מחנוכה ופורים, מלפניהם ולאחריהם, ולא תקנו לומר הלל, ואם הראשונים כמלאכים וכו', ואיך יעלה על הדעת לומר כן אנחנו אזובי קיר כנגדם.

ואם נעיין טובא, יש ראייה מדברי הש"ס להיפוך מפסק הנ"ל, ממה דתלה קושיא הנ"ל ר' חייא בר אבין אמר ריב"ק, ומה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים על אחת כמה וכמה, פריך "אי הכי" הלל נמי נימא וכו', ואמאי לא פריך בלא זה, דלמה לא נימא הלל, לפי מה דאיתא (בפסחים דקי"ז ע"א), נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל, שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה שלא תבוא עליהם לישראל, וכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן עכ"ל, ופי' רש"י שם, על כל צרה שלא תבוא עליהן וכו', כגון חנוכה עיין שם, וכן ברש"י (תענית דכ"ח ע"ב ד"ה מנהג) כתב בזה"ל: אבל הלל דחנוכה, כגון באחד בטבת ודאי דחי, דכיון דנביאים תקנוהו שיהא אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל וכו' כשנגאלין אומרים אותו על גאולתן כדאורייתא דמי עכ"ל, וא"כ גם פורים בכלל, וכמו דאיתא בש"ס (ערכין ד"י ע"ב), אחרי דפריך והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, ומשני משום ניסא, פריך, פורים דאיכא ניסא לימא עיין שם, ש"מ דתרווייהו דמו להדדי, דצריך לומר משום ניסא, וא"כ קשה, מ"ש דתלי הש"ס (במגילה) קושייתו ב"אי הכי", דאף בלתי

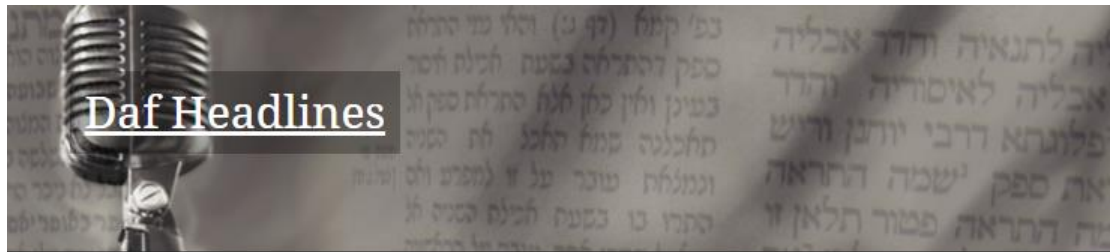

הק"ו, דאמר שם מקודם, יש לפרוך, דלימא משום ניסא, - וגם בהש"ס (דערכין) הנ"ל, קשה, על פרכת הש"ס, והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר כנ"ל, וכי לא ידע המקשן מתקנת הנביאים, ואם לא ידע, היה צריך התרצן לפרש, דהוי משום תקנת הנביאים כנ"ל.

והנראה בזה, בהקדם, מה דאיתא בש"ס (דפסחים) שם, הלל זה מי אמרו, ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וכו', ר' יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען וכו', ר"א המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא וכו', ראב"ע אומר חזקי' וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב וכו', ר"ע אומר חנני' מישאל ועזרי' אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע וכו', ריה"ג אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע וכו', וחכמים אומרים נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיהא אומרים על כל פרק ופרק וכו', וכתב רש"י ז"ל יהושע וכל ישראל אמרוהו, כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו עכ"ל, והיינו דכל התנאים לא פליגו, אלא כל אחד מוסיף על דברי חברו, וכמ"ש המהרש"א שם בח"א (ד"ה אמרו) עיין שם, ועי' ברשב"ם שם.

והנה בכל אלו (חוץ מבמרדכי ואסתר, אם נאמר קרייתא זו הלילא), לא מצינו שהיו קובעים בהם יום טוב, לומר הלל בכל שנה ושנה, ביום השנה שנעשה להם נס, ואף שהיו בא"י ונסים גלויים, ואף במה שאמר ר"א, משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, לא מצינו שהיו קובעים לומר הלל בכל שנה, ביום שעלו מן הים, דהרי קריעת ים סוף, היה בשביעי של פסח, ואותו היום לא נקבע בין הימים שגומרים בהם את ההלל, וכדאיתא (בערכין) שם, - ולא רק שאין אומרים הלל באותו יום, אלא אף יום טוב בלא הלל לא נקבע בהם, חוץ משביעי ש"פ שיש בו מצות התורה דמועדים, ודפורים דאיריין בי' וכדלהלן, - ואף בכל אותן הימים שבמגילת תענית, חוץ מבחנוכה ופורים (א"נ קרייתא זו הלילא), אף דחנני' בן חזקי' וסייעתו, שהיו מחבבין את הצרות, עשאום לימים טובים, וכדאיתא (במס' שבת די"ג ע"ב), והיה בא"י, מ"מ עשאום רק לאסור בתענית, ויש מהם שאסרו גם בהספד, עי' רש"י (ר"ה די"ח ע"ב ד"ה בטלה), אבל לא בהלל והודאה.

ובזה מיושב, מה שהקשה בתשו' בית אפרים (חלק או"ח סו"י ס"ד), במה דאיתא בש"ס (יומא דף כ"ט ע"א), מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים, ופריך והאיכא חנוכה עיין שם, ואמאי לא פריך נמי, והאיכא כל הנסים הכתובים במגילת תענית, (וביותר דיש מהם שהיו אחרי נס דחנוכה) עיין שם, - ולהנ"ל ניחא, משום דאפשר לפרש, דסוף כל הנסים, היינו מאותן דניתנו לקרות, ובזה פריך רק מחנוכה, דניתן ג"כ לקרות, דקבעוהו בהלל והודאה, וכמ"ש שם בבית אפרים (בסוף התשובה), ועי' בחשק שלמה (יומא) שם, דכתב עפ"י דס"ל ר"נ ב"י (במגילה), קרייתא זו הלילא עיין שם, אבל הימים שבמגילת תענית, לא ניתנו להלל והודאה, - ואולי זה בכלל דברי הבית אפרים (שבסוף התשובה) שם עיין שם, וכן מוכח מדברי רש"י (פסחים קי"ז) שכתב ועל כל צרה וכו', כגון חנוכה, ולא כתב, וכגון אלו הכתובים במגילת תענית עייש"ה.

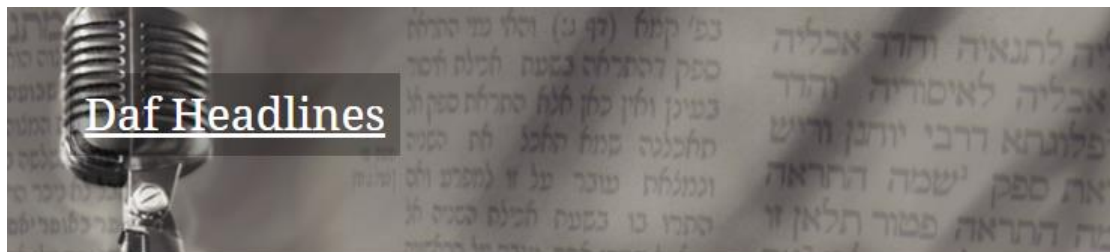
ודאתאן מכל הנ"ל, דתקנת הנביאים היה, רק לומר בכל פרק ופרק, היינו הג' רגלים, וכמו שפי' הרשב"ם שם, וכן פי' רש"י (בר"ה דל"ה), ושל פרקים, מועדות, ועי' בזה בס' מגילת אסתר שעל ספר המצות (שורש א' אות ט'), אבל התקנה לומר על כל צרה שלא תבוא, כשנגאלין ממנה, היה רק לומר בשעת הגאולה, אבל לא ביום השנה, - ובזה א"ש, דשם (במגילה), בלתי מה שאמר מקודם הק"ו, לא היה יכול להקשות, דנימא הלל בפורים מטעם תקנת הנביאים, דתקנת הנביאים משום ניסא, היה רק בשעת הגאולה מן הצרה, ולא אח"כ ביום השנה, ורק אחרי שחידש שם, דקבעו מקרא מגילה, מטעם ק"ו מעבדות לחירות, פריך "אי הכי" הלל נמי נימא, - וכן א"ש קושיית הש"ס (בערכין) שם, דפריך על חנוכה, דלא הכי ולא הכי לא לימא, דאף דבשעת הנס, היו צריכין לומר מתקנת הנביאים, אבל בכל שנה אין לומר, וחידש המתרץ, משום ניסא, כלומר דמשום אותו הנס קבעו לומר בכל שנה, ואחרי שחידש כן, פריך דגם פורים דאיכא ניסא, לימא בכל שנה.

אבל עדיין הא גופא קשיא, מ"ש פורים וחנוכה, מכל הנסים, דאף דמשום תקנת הנביאים, אין לומר רק בזמן שנעשה הנס, ומ"ש בחנוכה, ופורים לפי ההו"א, וכן לפי האמת, למ"ד קרייתא זו הלילא, אומרים בכל שנה, ביום שנעשה הנס, משום ק"ו, דמה מעבדות לחירות וכו'.

והנה במהרש"א (מגילה) שם, דצ"ל דגם בנר חנוכה, מצאו חכמים בשום דרשה רמז בתורה, ואולי כוונתו, למגלת סתרים לרבינו נסים, שהביא הרמב"ן (פ' בהעלותך ה - ב), דהביא בשם המדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים, ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות, ואני עושה בה לישראל, על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרוי' על שמם, והוא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח עכ"ל, וברמב"ן שם, הביא עוד כן מילמדנו וממד"ר עיין שם.

ואפשר לומר גם בחנוכה, די' הק"ו דמה מעבדות לחירות וכו', דאף דשם היה הגזירה, רק הכנעה והעברת על דת, מ"מ גדול המחטיא יותר מההורגו, וכמ"ש הטו"ז (בסי' תר"ע סוס"ק ג') עיין שם, ושוב ראיתי בריטב"א (מגילה) שם, דכתב דגם בחנוכה סמך נמי אהא טעמא דמגילה עיין שם, - אבל מ"מ יוקשה דגם בשארי הנסים הנ"ל, איכא ק"ו הנ"ל, ומ"מ לא מצינו שיתקנו חכמים לקרות את ההלל ביום השנה.

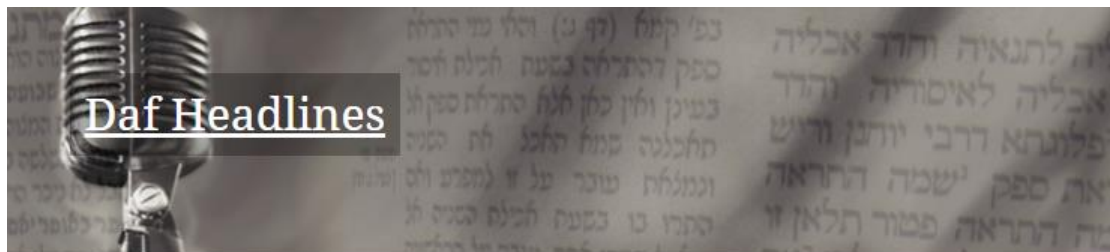
והנראה בזה, בהקדם מה שהקשה בטורי אבן (מגילה) שם, על הק"ו, דמה מעבדות לחירות וכו', ופי' רש"י שירה שעל הים, וקשה דהרי שירה זו לא הוקבע חובה לדורות, אלא לשעה בשעת הנס לבד, אמרוהו, ומה שתירץ אחרי שהעיר עוד בזה, דה"פ דמה מעבדות לחירות אומרים שירה, אהלל קאי, דאמרי' ביום א' דפסח, שהוא יציאת מצרים, וס"ל כחכמים דאמרו (בפסחים) שם, נביאים שביניהם תקנו לישראל וכו', הרי חזר והקשה בעצמו ע"ז, דדלמא מה שאומרים ביום טוב ראשון של פסח, לאו משום נס אומרים אותו, אלא

מפני שהוא מועד, וגם מה דאומרים בליל פסח, כדאיתא (בפסחים דצ"ה), שאין אומרים בלילה בשאר רגלים, מ"מ לפי מה דמשמע (בערכין) שם, הלל זה הוי ג"כ, מעין הלל דמועדות, דלילה המקודש לחג טעון שירה עכ"ד, - ולענ"ד היה נראה לפי פירושו, ד"ל דקאי על ההלל שאמרו ביום יציאת מצרים, היינו בשעת הנס, שוב לא קשה מידי, דא"א לומר משום מועד, דאז עדיין לא נצטוו על שביתת יום טוב, וכמ"ש בתיו"ט (פ"י דפסחים מ"ה), - אבל אף דיתורץ בזה שאר הערותיו של הטו"א, עדיין ההערה הא' במקומה, דשוב ליכא ק"ו, רק על שעת הנס עצמו, אבל לא בכל השנים באותו זמן, דמה שאומרים אח"כ בכל שנה ושנה, הוי משום המועד כנ"ל.

והנראה לענ"ד בזה, עפ"י שראיתי להגה"ק מהרצ"א ז"ל בספר בני יששכר (במאמרי חודש כסלו טבת מאמר ד' אות ג' ח' פ"א פ"ג פ"ד ופ"ה), שהביא שכבר עמדו הראשונים, דאמאי באמת לא קבעו יום טוב על כל הנסים שנעשו לישראל, כגון מלחמת אסא ובנו יהושפט עם הכושיים ואדומיים, יהושפט תקע בשופר, והם נפלו חללים, וחזקי' עם סנחרב, דוד עם גלית, וכן יום שהעמיד יהושע את השמש, ונחלי ארנון וכיוצא, דלא תיקנו זכרון לדורות, כמו שתקנו בחנוכה ופורים, ות"י הבני יששכר, דדוקא מה שידעו עפ"י נבואה ורוה"ק, שבכל שנה ושנה בהגיע הזמן הזה, נתגלה שוב האור ההיא, כמו שהיה בפעם הראשון, קבעו לדורות, אבל מה שידעו עפ"י נבואה ורוה"ק, שהנס רק לשעתה, לא קבעו יום טוב לדורות, - ושם (באות ח'), הוסיף לומר, דהיכא דבזמן הנבואה, מבואר בדברי הנבואה, באיזה יום בשנה ובהחודש, נתהוה הנס, נדע שההתגלות יהיה בכל שנה ושנה, באותו הזמן, אבל כשאנו מבואר בדברי הנבואה יום הנס, לא היה ההתגלות רק לשעתו, ולא נקבע לדורות, - ופי' בזה דברי השאלתות דרב אחאי (פ' וישלח), וכמה פסוקים, ונוסחאות בהודאות, ומאמרי רז"ל בעניני חנוכה ופורים, - וביותר אתיא כמין חומר, מה שפירש שם (באות פ"א), אומרם ז"ל בחנוכה, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה, וקשה למה לא עשאו יום טוב תיכף בשנה הראשונה בראותן הנס, גם מה לשון "קבעום" שהוסיפו בש"ס, על לשון התנא במגילת תענית, ופירש עפ"י הנ"ל, דהנה בזמן שהיתה הנבואה משמשת, היו יודעים תיכף בשעת הנס, שההתגלות יהיה בכל שנה וכנ"ל. משא"כ בנס דחנוכה, לא ידעו אם הנס היא קבוע לדורות, או אם רק נתגלה אור לשעתה, ע"כ לא קבעו יום טוב לדורות, תיכף בשנה הראשונה, רק לשנה אחרת השכילו ברוה"ק, וידעו אשר שוב נתגלה האור דאשתקד, כי נפשות הצדיקים מרגישים בהתגלות אור בגבתי מרומים כנודע, ע"כ אז "קבעום" ועשאו יום טוב וכו', קבעו לדורות, - ושם (באות פ"ג), כתב הסבר, על מה שדוקא באלו הנסים בחנוכה ופורים, עשה הפועל ישועות ככה, שיתגלה אור הנס בכל שנה ושנה, ולא עשה כן בשאר הנסים, מזמן יציאת מצרים ואילך עיין שם, - והיוצא מדבריו, שיש בזה טעמים נשגבים, מה שדוקא בחנוכה ופורים קבעו לדורות, ולא בשאר הנסים כנ"ל.

ובזה אתי' שפיר הק"ו דמעבדות לחירות וכו', על הנס דפורים, דאין לחלק בין שעת הנס לאחר זה, כיון דבכל

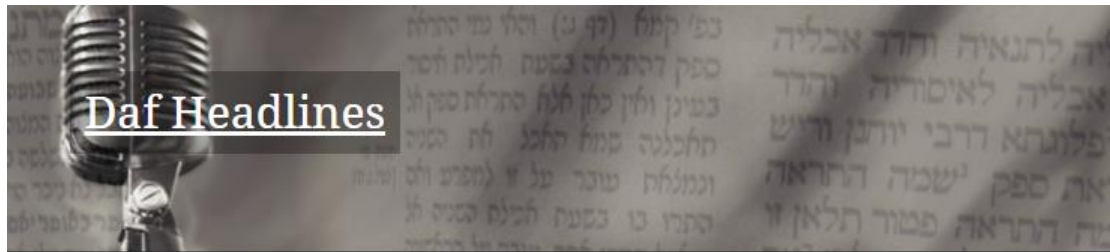

שנה נתגלה הנס, הוי כמו בשעת הנס, ושפיר מדמה פורים לחנוכה (בערכין) שם, וכל זה בנס דחנוכה ופורים, אבל אין רא' לשאר נסים דהוו לשעתם, ודבר זה נמסר רק לנביאים וחכמים שהיו בזמן ההיא, - ואולי אף הימים המבוארים במגילת תענית, הרגישו חכמי הדור ההיא ברוה"ק, שנתגלה מהאור ההיא בכל שנה, ע"כ עשאום ימים טובים, שלא להתענות בהם, או גם לאיסור הספד, אבל לא היתה ההתגלות כמו בחנוכה ופורים, לומר הלל, ולא היה ג"כ לדורות, מדנתבטל אח"כ, - ואם בנוגע לקביעת יום הנס ליו"ט בלא הלל, יש לדון עוד כדלהלן, אבל באמירת הלל, דלא מצינו כזה מיצ"מ ואילך חוץ חנוכה ופורים, הס מלהזכיר.

והנה ידעתי דיש לבע"ד לטעון, אין לנו חלק בנסתרות, ואנו יודעין רק פשוטן של דברים, ע"ז נשיב לו, דבלא"ה אין אנו צריכין לכל הנ"ל, רק ליתר שאת, דהרי לפנינו דברי הש"ס (ברכות פ' ה' ה"א), ורמב"ם (פ"י מה' ברכות ה"ט) וטוש"ע (או"ח סי' ר"ח) וש"פ, דהזכירו הרבה מקומות ונסים שנעשו לכל ישראל, ואף נעשו בא"י בזמן שהיו ישראל יושבין ומושלין על אדמתן, דשפיר היו יכולים לומר הללו עבדי ד', ואם היה מן הדין לומר הלל ביום השנה, לא פסקה, אף כשגלו אח"ז, וכמו בהלל דיצ"מ, ומ"מ לא אישתמיט מי מהם לומר, דיש לומר הלל ביום השנה שנעשה הנס, (ועיין בדברי רבה"ק בעל הגאולה ועל התמורה אות ל"ה דף ע"ד מדפ"ס מה שכל כעין זה עיין שם). וביותר לפי"מ דס"ל להרמב"ם (פ"ג מה' מגילה וחנוכה ה"ו), כר"נ דקרייתא זו הלילא, וכן ס"ל להמאירי (מגילה) שם, ומה"ט ס"ל, דאם אין לו מגילה יקרא הלל, ועי' בזה בברכ"י (או"ח סי' תרצ"ג), ולא ס"ל לטעמים האחרים, דאין לומר בחו"ל, ואכתי עבדי פרעה, ואפילו אם נאמר דדוקא אחרי קדושה ראשונה, דבטלה, ס"ל דאומרים על נס שבחו"ל, אבל אחרי קדושה שני', דלא בטלה, לא אמרינן על נס שבחו"ל, מ"מ עכ"פ היו צריכים לומר על נס שבא"י, וא"כ היה להרמב"ם להשמיענו הלכה זו, דבנסים שנעשו בא"י, חוץ מהברכות שמברכים על ראית המקומות, צריכים לומר ג"כ הלל, בשעת הנס, ואח"כ ביום השנה, אלא עכ"ח לא מיניה ולא מקצתו, והמחדש ברכות כנגד המבואר בש"ס ופוסקים, הויין ברכות לבטלות.

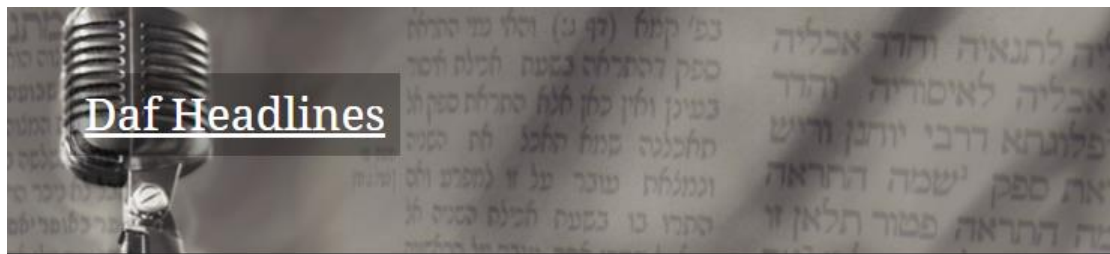
ובאומר הלל אף בלא ברכה לשם מצוה, יש גם משום מה שאמרו (שבת קי"ח ע"ב) כל האומר הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף, ופירש"י (שם) וז"ל: שנביאים ראשונים תיקנו לומר בפרקים כדאמרינן בערבי פסחים, וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ (ועי' בדברי רבה"ק בעל הגאולה ועל התמורה אות ל"ד עמוד ע"א). והנה אף דאומר רק ביום אחד שבדה מעצמו אינו בכלל "הקוראה תמיד" ועי' (במג"א רס"י תקפ"ד), אבל הוי בכלל "בלא עתה", וגם לפי מה שכתב המהרש"א שם בטעמו של דבר, דמי שאומר בכל יום, לא יתפרסם אומרו על הנס, בימים הראויים לפרסם ניסא עיין שם, זה שייך אף אם אומרו רק ביום אחד שבדה מלבו, אף דהיה ביום שאירע לו ניסא, מ"מ גורע בזה, הימים הראויים מתקנת חכ"ל לפרסם ניסא, וכדברי רבה"ק (אות ל"ד שם), ובנוגע לר"ה, עיין מש"כ בס' חתן סופר (ח"ב בקונט' נר מצוה) עיין שם.

וגם בלימוד בפשוטן של הדברים בש"ס (מגילה) שם, יראה לעין דאין ללמוד משם מק"ו הנ"ל, לחייב לומר

הלל, בכל הנסים, אף היכא דלא תיקנו חכז"ל, ואף היכא דשייכו כל הטעמים הנזכרים שם, דהרי אמר שם, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, לא פחתו ולא הותירו על מה שכתב בתורה, חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש, אר"ח בר אבין אמר ריב"ק (ק"ו, ב"ח) ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה וכו' עכ"ל, ואם היינו אומרים דק"ו זה, ככל ק"ו דעלמא, דאמרינן אדם דן ק"ו מעצמו, א"כ שוב קשה, אמאי קרי ליה "הותירו", וגם למה היו צריכין לתקן בנר חנוכה בהלל והודאה, וכתב הריטב"א (במגילה) שם, דסמוך נמי על האי טעמא, כלומר דאיכא ק"ו הנ"ל, ואם היה ק"ו גמור, למה היו צריכים לתקנה חדשה, וכמו דאמרינן "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", הרי אף בלא תקנתם, דינא הכי, לומר הלל מק"ו, והוי מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ומה"ט רצה ליישב החת"ס (יו"ד סי' רל"ג) דברי בה"ג, שהאריכו בשיטתו הרמב"ם והרמב"ן בסה"מ (שורש א), עיין שם, - וגם מהא גופי' דפריך "מאי דרוש" ו"אי הכי", מוכח דהאי ק"ו, ל"ה פשיטא כל כך, זולת חידוש הנביאים, - ובירושלמי שם (פ"א ה"ה) איתא, דפ"ה זקנים וכמה נביאים נצטערו על חידוש המגילה, משום דאין הנביא רשאי לחדש עיין שם, - מכ"ז משמע דהאי ק"ו, הוי רק סמך לחידוש הנביאים במגילה, לקובעו חובה, וכמ"ש הריטב"א עיין שם.

והנראה בזה בבירור, דאין הק"ו הנ"ל, כמו שאר ק"ו, דאפשר לדון מעצמו, דהנה לדון את הק"ו הנ"ל, לא די לנו בקלות או חומרת הצרה אשר נצלו ממנה, והטובה אשר נצמח מההצלה ההיא, אלא גם לדון באיכות ההצלה, דבודאי אם היה ההצלה בדרך הטבע, אין ללמוד מניסי יצי"מ והים, לומר שירה, דאף אם היה נצמח טובה גדולה, ממה שהיה ביצ"מ, מ"מ אם ההצלה היה בדרך הטבע, אין ראי' משם, וכמו כן אף אם היה בדרך נס, מ"מ דוקא אם היה הנס בגדר הנסים שהיה בימי חנוכה ופורים, יש ללמוד משם, אבל הרי יש נסים בדרך הטבע, וגם בנסים שלא בדרך הטבע, בכמה מדרגות זה למעלה מזה, א"כ לולי דברי חכז"ל, מי היה יכול לדמות נס לנס, ובפרט לניסי דיצ"מ, אשר שם נאמר, ועברתי בארמ"צ וגו', אני ולא מלאך וכו', דשידד מערכות השמים וכוכבי השמים וכסיליהם, והראה לבאי עולם שאין כח בשום מזל וטבע, לפעול שום פעולה, זולת רצונו והשגחתו וכו' וכו', כמבואר בדברי חכז"ל וספה"ק, - וגם בנוגע להטובה, אשר נצמח מההצלה, לא הוי רק מעבדות לחירות, אלא גם מה שקרבנו לעבודתו ית', ונעשו עי"ז עבדי ד', וכמו שאמרו רז"ל, במאמר השי"ת בדבור הא', אשר הוצאתיך מארמ"צ וכו', ואין להאריך במה שעיקרי ויסודי האמונה תלוי בזה, ודעת לנבון ניקל, דבסברא חיצונה, נסי יצי"מ עדיפא ממות לחיים, וכל זה אף לענין סתם נסים. אמנם בנד"ד בהמלחמה שהיתה באר"י, כבר ביאר רבינו הקדוש שם (בספה"ק על הגאולה ועל התמורה, אות ז' דף ל"ד - ל"ו מדפה"ס) דנצחון המלחמה בדרך כלל אינו ענין של נס. אלא דבר טבעי ותליא בהצלחה, ואפילו אם יפלו רבים וגבורים ביד מעטים וחלשים, כמבואר בדברי הפמ"ג (או"ח סי' עת"ר במ"ז סק"ג) דענין נצחון המלחמה אינו דבר נסי כלל, ולכך מה שמברכין שעשה נסים בנר חנוכה, הוא רק על נס השמן, ולא על המלחמה, והפרמ"ג שם הראה מקום למ"ש הטו"ז (סי' רי"ט סק"ו) דנס הוא רק דבר המוכח וניכר שיוצא חוץ להיקש העולם כמו שיש על נס, וניתוסף לנו מדברי הפרמ"ג דאפילו אם יזדמנו שניהם כאחד וינצחו

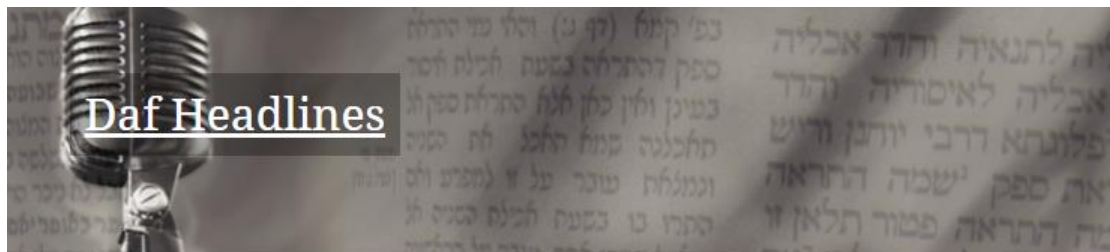
מעטים החלשים את הגבורים המרובים, אין זה דבר נסי דגם זה יוכל להיות בתכסיסי המלחמה שינצחו החלשים המועטים באיזה תכסיס ויהיה בדרך הטבע.

ועל נד"ד בהמלחמה כתב רבה"ק שם וזל"ק: כל שכן בנידון דידן במלחמת הציונים עם הערביים לא היה אפילו ממשות וריח של נס. ועיי' עוד בדברי רבה"ק שם שכתב וז"ל: ובכלל הרעיון הזה לדמותו ליציאת מצרים היא כפירה ממש בעיקרי האמונה ר"ל, שהרי יצי"מ הוא מעיקרי האמונה כמש"כ בטור (בסי' תרכ"ה) בטעם מה שתלה הכתוב מצות סוכה וכן הרבה מצות ביציאת מצרים: לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו, והוא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים, עכ"ל. וכן הביא מדברי הרמב"ן (סו"פ עקב) דברים נוראים בענין טעם החובה להזכיר ב"פ ביום יציאת מצרים עיין שם. וע"כ סיים רבה"ק וזל"ק: ומעתה אלו המדמין נסיהם הכוזבות לנסי יצי"מ או מגדילים אותם על נסי יציאת מצרים עפ"ל הרי מזלזלים ומקטינים בנסי יצי"מ וחסר להם אחד מעיקרי האמונה, ואין לך חירוף וגידוף גרוע מזה, ולהלן יתבאר שבחי' זו נכלל במ"ש ז"ל כל האומר הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף עכלה"ק.

ושם (באות ע"ב עמוד קכ"ב) וזלה"ק: ובאמת לא היה בנצחון מלחמתם נסים כלל, אלא הצלחה מלובש בדרך הטבע, כמו שבררנו לעיל, אלא אפילו לפי שיטתם שמדמים שהי' בנצחון מלחמתם איזה ממשות של נס, אבל איך יצויר ליהודי המאמין בד' ובתורתו לדמות איזה נס שהוא ליצי"מ, כשראו כל ישראל בכל רגע ורגע נסים נגלים כענין מן ובאר בהליכתם במדבר, ואיך נמצאו יהודים שומרי תומ"צ שכותבים ואומרים דברי פלסטר כאלו שהנסים האלו מעמידים בצל הנסים של יצי"מ עפ"ל ורח"ל מהאי דעתא, שהוא מינות וכפירה מאין כמוהו, הלוא התחלת האמונה בתוה"ק בקבלתה התחילה אז בדיבור זה אנכי ד"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו', ומעשה תעתועים כאלו של רשעים גמורים אשר כל בר דעת יוכל להבין שאין בהם ממשות של נסים ומדמין זה בחדא מחתא עם יציאת מצרים, הרי זה זלזול עצום ליציאת מצרים ומקטינין נס של יציאת מצרים שהוא יסוד כל האמונה באופן נורא מאוד ע"כ לשונו הק'.

ואיך אפשר לילוד אשה, אף אם יהיה כגודל הארזים גובהו, לדון מעצמו ק"ו כזה אם לא לנביאי ד' ולחכמים שהיו בזמן הנס דחנוכה וברוה"ק, וגם המה לא הי' להם רק סמך מק"ו, אלא יסודתם בהררי קודש, מה שנודע להם בנבואה וברוח קדשם, ואין להוסיף על דבריהם, כי המוסיף גרוע כנ"ל.

ובזה א"ש נמי, מה דאיצטריך תרווייהו קראי (מגילה דף ז' ע"א) שם, וקל וחומר כנ"ל, והנה המהרש"א (דף ז' ע"א ד"ה כתבוני) כתב, דמשום הק"ו, ראוי לאומרו במצות חכמים, כמו השירה, אבל לקובעה בין הכתובים, ליכא למילף מק"ו, אי לאו הני קראי, ורבי יהושע נמי דפליג, היינו שלא ניתנה לקובעה בין

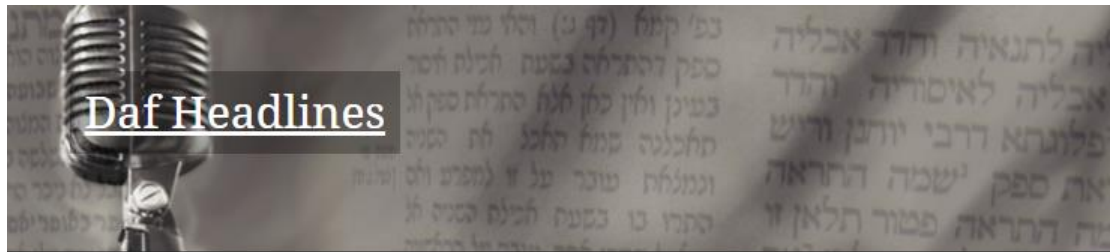

Daf Headlines

הכתובים, להיות מטמאת הידים, אבל לקרותה מדברי חכמים, אית ליה מקל וחומר עיין שם, אבל עדיין צ"ע, ממה דאיתא שם (ד"ז ע"א), דאמר שמואל ברוה"ק נאמרה, ואמר עוד שם, הוא דאמר כר' יהושע, דנאמרה לקרות, ולא נאמרה לכתוב, ופי' רש"י, דס"ל דלא ניתנה לכתוב, אלא לגורסה בע"פ עיין שם, וכפי מש"כ המהרש"א, דהא דלקרותה הוי מק"ו כנ"ל, א"כ אמאי צריכים לרה"ק, הרי ק"ו אדם דן מעצמו, ובתשו' בית אפרים שם (סוסי" ס"ד) כ' בישוב דברי הש"ס (בדי"ב), דמשמע דדרשו הנביאים מדרש זהה מעצמם, ולא מרוה"ק, ואלו (בד"ז) משמע דהוי מרוה"ק, וכתב, דאפשר שהם דרשו מעצמם, והסכים רוה"ק על ידם, וכן אמרינן (בסוף מס' מכות), שלשה דברים עשו ב"ד של מטה, והסכימו ב"ד של מעלה על ידם, ואלו הם מקרא מגילה וכו' עכ"ד, ולכאורה קשה, הרי ק"ו הוי מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ואמאי היו צריכים להסכמה פרטית מב"ד של מעלה בזה, אבל לפי דברינו ניחא, דבאמת בלתי הסכמת הב"ד של מעלה, לא היה אפשר לדון ק"ו הנ"ל כנזכר, והסכימו הב"ד של מעלה, בנוגע למקרא מגילה, וכמו כן המה היו בכחם לדון כן בנר חנוכה, אבל אין ראי' מזה למקום אחר כנ"ל.

ושוב אחרי כותבי כל הנ"ל, ראיתי שכל דברינו הנ"ל, מפורש יוצא מדברי באורי מהר"ר אלי' מזרחי ז"ל שעל הסמ"ג (ה' מגילה) בתחילתו, שכתב בזה"ל, המצוה הרביעית מדברי סופרים, והא דאמרינן בפ' קמא דמגילה, מ"ח נביאים ושבע נביאות לא פחתו ולא הותירו על מה שכתב בתורה, חוץ ממקרא מגילה, ומפרש תלמודא מאי דרוש, קל וחומר, ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כל שכן, אינו אלא אסמכתא בעלמא, דאם לא כן מאי שהותירו על מה שכתב בתורה דקאמר, וכ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל, שכתב בספר מצות הקצר, שכל מה שלא תמצאוהו כתוב בתורה, ותמצאו שלמדוהו באחת מ"ג מדות, אם בארו הם עצמם, ואמרו שזה גוף תורה, או שזהו מדאורייתא, הנה הוא מן התורה, ואם לא יבארו זה, ולא ידברו בו, הנה הוא מדרבנן, פירוש ואותו הק"ו או הג"ש, אינו אלא אסמכתא בעלמא, וכך אמרו בהדיא בפרק הקורא למפרע, אמר ר' יוחנן מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים וגו', מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידים לחדש, ומה ניהו מקרא מגילה וכו' עכ"ל, - הרי כתב בהדיא, דהאי ק"ו, הוי רק אסמכתא בעלמא, והעיקר הוי מצוה מד"ס, וראיתו ממה דאמרו "והותירו", כנזכר בדברינו ג"כ, והוסיף עוד לראי' (מפרק הקורא למפרע) כנ"ל, ואנחנו ביארנו הטעם, דל"ה רק אסמכתא בעלמא כנ"ל, אבל עכ"פ מה דאתאן מינה, דאין למדין מכאן למקום אחר וז"ב בעזה"י.

ושוב ראיתי עוד ראייה אחרת, והיא בס' העמק שאלה על השאלות (פ' וישלח שאילתא כ"ו אות א'), דהביא את דברי המזרחי הנ"ל, וכתב דלא כן, אלא הוי ק"ו גמור, אבל רק לענין לומר הלל באותו שעה שיצאו ממות לחיים, אבל לדורות אינו אלא מה שחידשו ע"י הנביאים שביניהם, והביא ראי' לזה מדברי הרמב"ן (בשורש א'), ואין לנו אלא מה שחידשו, ומה"ט השיב על המאירי, דחידש לומר, דאם אין לו מגילה בפורים, יקרא הלל, דאין לנו אלא מה שתיקנו, עכת"ד, - ולכאורה לפי שיטתו יוקשה, דבנוגע לזמן הנס א"צ לק"ו, אלא יש

Daf Headlines

לומר מתקנת הנביאים, שיהא אומרים כשנגאלין מצרה כנ"ל, - וצ"ל לפי"ז דהש"ס (במגילה) חולק אשיטה זו דהוי תקנת הנביאים, וכמ"ש בעיון יעקב (מגילה) שם, ודאתאן מיניה, דאף לפי מה דס"ל להעמק שאלה, עכ"פ ביום השנה אין לנו אלא מה שתיקנו, והקשה שם על החת"ס (יו"ד סימן רל"ג) דמשמע מדבריו, דקביעת יום מועד על הנס לעולם מה"ת, מק"ו דגאולת מצרים, עיין שם.

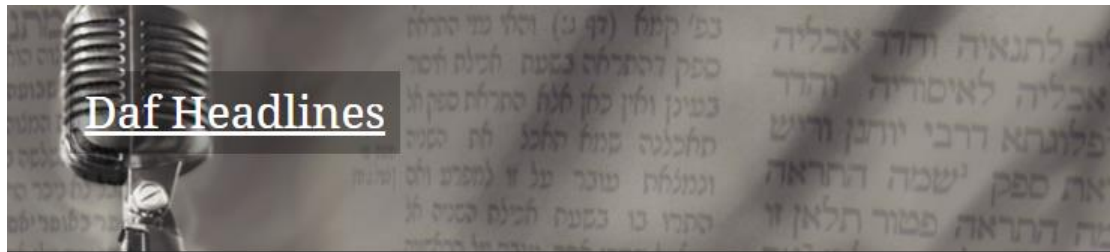
והנה כי כן החזיק הגאון הנצי"ב ז"ל שיטתו הנ"ל, בספרו העמק דבר על התורה (שמות י"ב - כ"ו), דכתב שם, דלא מצינו מצוה לעשות זכר לנס לעולם, זולת חנוכה ופורים, קבעו חכמים בזמנם ג"כ לטעמים ידועים בענין הנס, שיהא לנו לזכר, ולא לגוף הנס בלבד עיין שם.

והנה גם בנוגע לזמן הנס, מתקנת הנביאים, כתב שם בהעמק שאלה בהגה בשם הר"ן (שבת פ"ב) בשם בה"ג, דאין אומרים הלל, אלא על צרה שהרבים נכנסו בה ונגאלו עיין שם, וכן כתבו התוס' (סוכה דמ"ד ע"ב ד"ה כאן), דמיירי דוקא בגאולת כל ישראל עיין שם, - ומש"כ דלגאולת כל ישראל "אומרים אותו לעולם", כוונתם דלאו דוקא באלו הימים שגומרין בה את ההלל, אבל קאי דוקא על שעת הגאולה, ולא אח"ז ביום השנה, וכה"ג איתא בר"ן (סוכה פ"ד), לענין ברכת שהחיינו, וכתב שם, דהלל של ב' ימים טובים נמי, אף על גב דתלוי בזמן, כיון שתקנו לומר על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור, אין זמנו קבוע עכ"ל, כלומר דאין זמנו קבוע, דדלמא איתרחיש ניסא, וי"ל בשעתה, - וכן מוכח מדברי הרמב"ן בסה"מ (שורש א'), דלא תקנו רק על ניסא של כל הצבור, דהעתיק תקנתם בזה"ל: וחכ"א נביאים שביניהם תקנוהו וכו' ועל כל צרה שלא תבוא "על הצבור" וכו' עיין שם, ולשון "הצבור" בה' הידיעה, משמע כל הצבור.

ובהנ"ל ניחא מה דלא נזכר בדברי הפוסקים הרמב"ם והטור ושו"ע, לומר הלל עכ"פ בשעת הנס כתקנת הנביאים, משום די"ל א' מתרתי, או דהש"ס (במגילה) חולק ע"ז כנ"ל, או משום דהתקנה הי' על כלל ישראל, וכיון שצדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שפזרן בין האומות (פסחים דכ"ז ע"ב), ממילא לא שכיח גם לכל ישראל ביחד.

וחזית קשה ראיתי במאירי (פסחים דקי"ז) שם, כתב בזה"ל: כל יחיד שאירעתהו צרה, ונגאל הימנה, רשאי לקבוע הלל לעצמו באותו יום בכל שנה, אלא שאינו מברך עליו, וכן הדין בכל צבור וצבור, כך היה יסוד נביאים לאמרו על כל צרה וצרה כשנגאלים ממנה עכ"ל, דהנה הרבה שמע מינה, א' דתקנת נביאים הוי גם בצרת יחיד, ב' דגם בצרת רבים אין לברך על הגאולה, ג' דלאו דוקא בזמן הגאולה אלא גם אח"ז, וגם דוקא רשאי ולא חיוב, ועל כן אין מברכין, וצ"ב להסביר שיטתו.

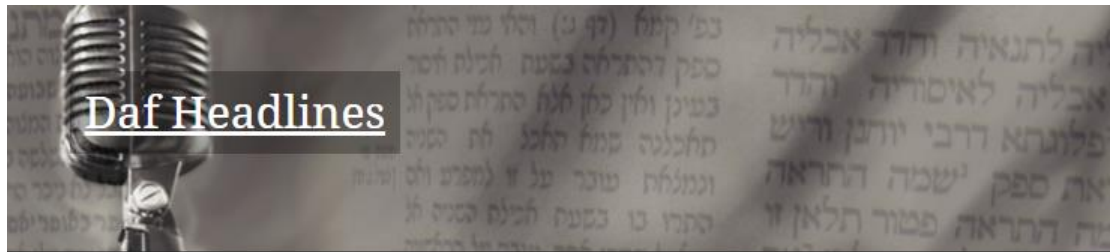
והנראה בזה, דאף דסובר המאירי, דבכלל תקנת הנביאים הוי גם יחיד, וגם דלאו בזמן הנס, אלא בכל שנה, מ"מ לית הלכתא כוותיהו, דאל"כ למה צריכים לחידוש הנביאים במקרא מגילה, ומטעם ק"ו כנ"ל, וכן לתקנת חכמים בחנוכה, כיון דהוי כן מתקנת הנביאים בכל נס, אלא דמ"מ אם אחד רוצה נחוש לתקנת

הנביאים, רשאי, ובלא ברכה דוקא כנ"ל, וליכא משום האומר הלל בכל יום, כיון דעושה כן לחוש לשיטה זו, - אבל כל זה דוקא לאותם שאירע להם הצרה ונגאלו ממנה, ולא לאחרים, כדמוכח מדבריו בפשיטות - וגם כ"ז ל"ה אליבא דהלכתא, כיון שלא הובא שיטתו בש"ע ופוסקים וז"פ.

והנה גם בנוגע לדברי החת"ס (יו"ד סי' רל"ג) שהובא בדברי העמק שאלה, באופן שסובר דקביעת יום מועד על הנס מה"ת לעולם מק"ו דגאולת מצרים, וגם הלל דחנוכה מה"ת, כמו הגדה דפסח, וכתב ע"ז דלא נראה כלל, דא"כ האיך בטלו מגילת תענית, ונשכחו אותם הימים ממנו עכת"ד, - הנה כבר תמה ההעמק שאלה, בתמיהתו על החת"ס, וביותר דהרי החת"ס שם (ד"ה אמנם), אחרי שהביא מה דאיתא (פ"ק דר"ה), קמייטא (הימים טובים שבמגילת תענית) בטלה, אחרינייתא מוסיפים, בתמיה, ואשר ע"ז בנה הפרי חדש (או"ח סי' תצ"ו מנהגי איסור שלו אות י"ד), לדחות דברי התשו' מהר"ם אלשקר (סי' מ"ט), בענין מקומות שעושים יום טוב ביום שנעשו להם נס, וכתב ע"ז החת"ס, דבמקומו טרח הרבה ליישב מנהג פפד"מ ומצרים שעושים פורים, ביום שנעשו להם נס, (והוא בתשו' חת"ס או"ח סי' קס"ג וקצ"א), ומשום האי ק"ו דמשעבוד לחירות וכו' עכת"ד, - וי"ל דהיה צריך לק"ו, דאל"כ יוקשה על המגילת תענית גופיה, מהא דאין הנביא רשאי לחדש, אף בעשיית יום טוב, בלא אמירת הלל, אבל כיון דיש ק"ו, ל"ה חידוש, וכמ"ש המהרש"א (במגילה) שם, - אבל יוקשה, דא"כ באיזה כח היו יכולים לבטל אח"ז, כמו שהעיר בהעמק שאלה, וגם יוקשה מאד, מכל הנסים שנעשו לישראל, חוץ מחנוכה ופורים, שלא קבעו יום טוב ביום השנה שלהם כנ"ל, - אלא עכ"ח דאין בזה משום ק"ו כנ"ל, ומ"מ היו יכולים לקבל עליהם יום טוב, ביום שנעשו להם נס, בלא אמירת הלל, ואין בזה משום אין הנביא רשאי לחדש, היכא דאומרים דאין זה מצוה מה"ת, באופן המבואר בדברי הרמב"ם (ה' ממרים פ"ב ה"ט), ועי' במזרחי שם, ובספר מרגניתא טבא על סה"מ שם (שורש ראשון אות ט') במה שפלפל בדברי המהרש"א הנ"ל, ובדברי הגמהר"צ חיות בספרו תורת נביאים (מאמר בל תוסיף פ"ב עיין שם).

אבל מה שהביא בהעמק שאלה מדברי החת"ס כן גם לענין אמירת הלל, הנה להמעין בדברי החת"ס, יראה דאדרבה כתב שם (בסוף התשובה), דקביעת יום מועד ביום עשיית נס, הוא ק"ו דאו', מ"מ זה רק לעשות איזה זכר, אך מה לעשות, זה דרבנן, ואף שכתב אח"ז, "דאפשר" קריאת המגילה דאו' לומר שירה, כמו שצוה בפסח לספר ביצי"מ בפה, ה"נ ממות לחיים חייב לומר שירה בפה, וא"כ היה יוצדק קצת דברי בה"ג (כנ"ל), מ"מ חזר מזה תוכ"ד, וכתב בזה"ל, אלא עכ"פ לא הי' למנותו מ"ע בפ"ע, כיון שהוא כלול בכלל ספור יצי"מ וכו' עכ"ל, הרי אחרי דמסתפקי ליה להחת"ס, כמו שהתחיל, רק בדרך אפשר כנ"ל, איפשטא ליה, דא"א לומר כן, מטעם דלא הי' למנותו למ"ע בפ"ע כנ"ל, הרי גם החת"ס סליק בהא, דא"א לומר דהלל הוי בכלל הק"ו, רק הוי מצוה בפ"ע, וממילא היכא דאיתמר איתמר, ולא במק"א, וזה אף לשיטת החת"ס, ומכ"ש לפי מה שבארנו, בשם המזרחי וש"פ, דהאי ק"ו הוי רק אסמכתא, ואף אם הוי ק"ו גמור, זה רק בחנוכה

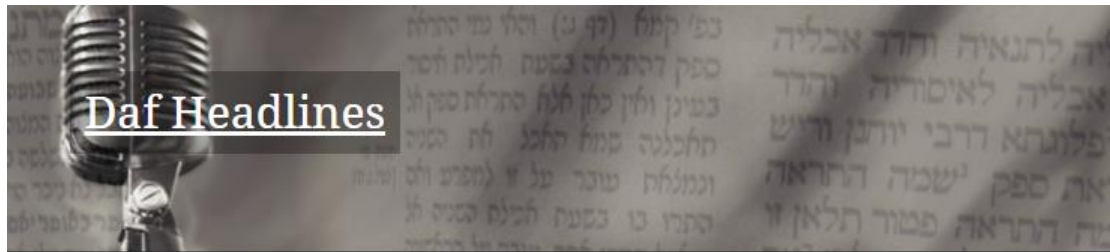
ופורים מטעם שכתבנו. ועי' בסוף דברינו עוד מדברי החת"ס.

וגם בנוגע לעשיית יום טוב בלא אמירת הלל, דפליגו בזה המהר"ם אלשקר והפר"ח כנ"ל, דס"ל להפר"ח דהוי מנהג בטעות, כיון דאמרינן (במס' ר"ה), קמייטא בטל אחרינייתא מוסיפין כנ"ל, ואם מוסיפין הוי יום טוב דרשות שיי"ש, - הנה החת"ס (או"ח סי' קס"ג וקצ"א) שם, כתב דלפי שיטת הפר"ח, איסורא נמי איכא, אבל חולק עליו בעיקרא דדינא, דלמסקנא לא קיי"ל דאחרינייתא אין מוסיפין, והיכא שאינו אבל להם, יוסיפו ויוסיפו עיין שם, - והנה מה שהביא החת"ס שם ראי' לדבריו, מהמבואר (במגילה ובערכין) שם, דמשחרב ביהמ"ק, הוכשרו כל הארצות לומר שירה, ודוחק לומר רבא שהוא בתרא (דס"ל כן שם), ס"ל נמי לא בטלה מגילת תענית עכ"ד, - לא הבנתי, דהרי הש"ס מיירי שם משחרב ביהמ"ק ראשון, ועי' בטו"א שם, דאתי' כמ"ד דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל עיין שם, ומה ראי' משם למה דאמרינן דבטלה מגילת תענית דהי' אחרי חורבן ביהמ"ק השני, ואם לומר כיון דהוי כן מדינא, אינו יכול ליבטל, א"כ יוקשה על דברי הש"ס דבטלה מגילת תענית וכנ"ל, ועוד לפי מה דכתב הטו"א, דתלוי אם קדשה לע"ל, א"כ בקדושה שני, למ"ד דקדשה לע"ל, לא הוכשרה לומר שירה, (ושוב מצאתי שכתב כן בתשו' כת"ס דלהלן), והחת"ס שם מיירי בחו"ל, - אבל באמת החת"ס בעצמו, כתב עוד טעם לפסק המהר"ם אלשקר הנ"ל, ופסקו כן המג"א והא"ר (סוסי' תרפ"ו), דהא דאמרו שלא להוסיף, היינו דוקא דומיא דהנך שפשטו בכל ישראל, אבל עיר א' ומדינה א' בפ"ע, אינו דומה להנך, ומותר בלא פקפוק עיין שם, ונודע מש"כ הפוסקים, דהיכא דפוסק א' כתב שני צדדים, אין לסמוך ע"ז היכא דליכא רק צד אחד.

ובזה תבנא לדינא, בנוגע לאמירת הלל, ביום שנעשה לו נס, בין ליחיד ובין לצבור, אין לסור מהמבואר בש"ע ופוסקים, והברכה הוי ברכה לבטלה, וזה אף באותו מקום, ולאותן האנשים, שנעשו להם הנס, ומכ"ש דהוי כן, במקום אחר ולאנשים אחרים כנלענ"ד.

שוב ראיתי בר"ן מגילה (די"ד) שם, דסיים - על טעמא דרבא, דלא אמרינן הלל בפורים, דאכתי עבדי אחשורוש אנן, - בזה"ל, והאי טעמא דרבא סגי לכל נס העשוי בחוץ לארץ בעוד שישראל בגלות עכ"ל, והמשמעות, דמהאי טעמא אין אומרים על כל נס, ולא דוקא על נס דפורים, משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן, וש"מ לכאורה הא זולת זה הטעם, היינו צריכים לומר על כל נס הנעשה בחו"ל, וכן למד הכתב סופר (או"ח סי' ק"מ) הפירוש בדברי הר"ן עיין שם, וא"כ שוב, היכא דל"ש עבדי אחשורוש, (אם ימצא כן במציאות), יש לומר הלל גם על שאר נסים.

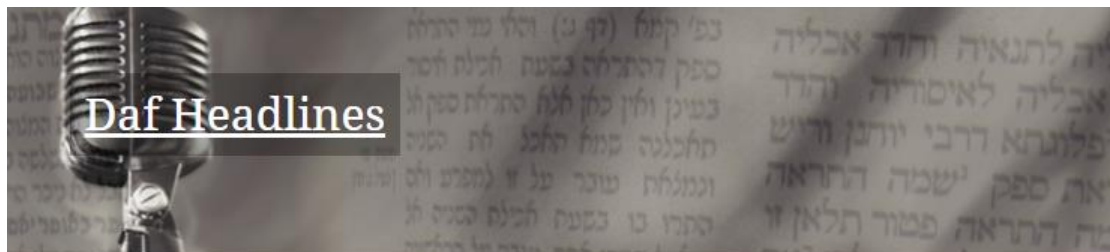
הנה אף אם יהיה הפירוש כן, י"ל דקאי רק על אמירת הלל בשעת הנס, אבל כדמעיינן שפיר בדבריו, חזינן דאין ראייה מדבריו, בהקדם להעיר טובא לפי הנ"ל, א' על מה דכ' הכת"ס, בטעם דברי הרי"ף, דסיים בזה"ל "הלכך לא אמרינן הלילא בפורים", ולא הזכיר מכל הנסים, משום דהזכיר רק פורים, דהוא דין הצריך, ולא

דבר על האפשר ועתיד להיות להתחדש, ב' דבחו"ל אין צריך לטעם דרבא, אלא אף גם לר"נ, כיון דקדושה שני' קדשה לע"ל, אין אומרים על נס שבחו"ל כנ"ל, עיין שם, כ"ז יוקשה על הר"ן, על מה דהזכיר פה שאר נסים, ומה דחקו להר"ן לסור מדרך הרי"ף בזה, וגם למה דייק הר"ן "לכל נס הנעשה בחוץ לארץ", הלא מטעם דרבא, אף בא"י בזמן של"ש לומר הללו עבדי ד', אין לומר הלל, וגם צ"ב הלשון שבר"ן "והאי טעמא דרבא סגי" וכו', וכי מי דיבר קודם משאר נסים, לומר דלא סגי, דצריך לומר, דלטעמא דרבא סגי, - אבל באמת הפירוש הפשוט בדבריו, דדיבור הזה, יש לו שייכות, למה שכתב הר"ן שם (בד"ה משנכנסו), שעל אתקפתא דר"נ, על טעמא דרב יצחק, לפי שאין אומרים שירה על נס הנעשה בחו"ל, מיציאת מצרים דנס העשוי בחו"ל, הביא הרי"ף הא דתניא, עד שלא באו לארץ, הוכשרו כל הארצות לומר שירה, וע"ז הביא הר"ן, מה דאיתא בש"ס, דלר"נ ורבא היינו דוקא בעודן בארץ, אבל לאחר שגלו, חזרו שאר ארצות להכשירן, לומר שירה והלל בנס העשוי בהם, הלכך האי טעמא דברייתא "לא סגי" עכ"ד, כלומר, דהאי טעמא דברייתא, ל"מ בנס דפורים, משום דלאחר שגלו חזרו להכשירן, ומה"ט הוצרך ר"נ לומר קריאתה זו הלילא, ורבא חידש טעם, דאכתי עבדי אחשורוש אנו, וע"ז אמר הר"ן, דאף דטעמא דברייתא "לא סגי", לנס העשוי בחו"ל, אחרי שגלו, אבל "האי טעמא דרבא "סגי", לכל נס העשוי בחו"ל", כלומר גם בנס דפורים דאיירין ביה, אף דנעשה לאחר שגלו, "בעוד שישראל בגלות", כלומר משום דאכתי עבדי אחשורוש אנו, - ומזה א"ש דאמר בלשון "סגי", שהוא לאפוקי ממה דאמר מקודם דטעמא דברייתא "לא סגי", ודייק, לכל נס העשוי "בחוץ לארץ", משום דסובב על מה דאמר מקודם, דנס הפורים דסליק מיניה דטעמא דברייתא "לא סגי", שלא לומר על נס העשוי בחו"ל, לאחר שגלו, ע"ז אמר דטעמא דרבא "סגי" אף בנס כזה, ובאמת לא נטה כלל מדברי הרי"ף בכל זה, וממילא אין ראייה כלל מדברי הר"ן לנסים אחרים, חוץ מנס דפורים, דאיירי ביה כנלענ"ד.

ומה דנראה מדברי החת"ס בתשובה (או"ח סי' קצ"ב) דשייך לומר הלל, גם על נס אחר חוץ חנוכה ופורים, הרי הוא החליט שם בלא"ה, דעד גאולה עתידה אכתי עבדי אחשורוש אנו כנ"ל, וכיון דאין נפ"מ לדינא, לא חש לדקדק ככל דברינו הנ"ל.

ושוב נתעוררתי לעיין בתשו' חיים שאל (ח"ב סי' י"א), ושמחתי לראות שבעזה"י לא מעדו אשורי, וכיוונתי באיזה מדברינו לדעתו הגדולה, היינו, דטעם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, דהשמיטו את תקנת הנביאים הנ"ל, משום דס"ל כשיטת התוס' והסמ"ג, דתקנת הנביאים היתה דוקא על נס של כל ישראל, וכתב דבהכי אתנח לו, דכמה צרות היו לשונאי ישראל עיר או מדינה ונעשה להם נס, ויש שקבלו יום טוב בו ביום, ויש שעשו מגילה, ולא שמענו שקבעו לומר הלל, - וגם הביא שם דברי המאירי (פסחים) הנ"ל, וכתב דלית הלכתא כוותי', משום דמהפוסקים ז"ל, מוכח דלא סבירו להו הכי, והכי נקיטי רבני ישראל מדורות ראשונים ואחרונים שלא תקנו לומר הלל בתשועת ד', - והוסיף לומר בזה"ל, ועיניך תחזינה, מש"כ התוס' והסמ"ג

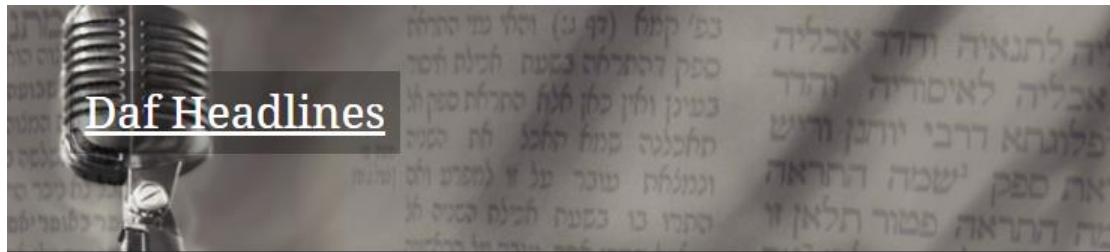
במ"ש (תענית דכ"ח), יחיד לא יתחיל, די ש כמה פירושים, והאריך הרא"ם והאחרונים הלא בספרתם וכו', ומשו"ה לא תקנו רבני הדורות, שיאמרו הלל בתשועתם, דאיכא כמה סברות כההיא דתענית, והתקנה לא היתה אלא כל ישראל עכ"ל.

והנה אף דלא מחה החיד"א ז"ל בכל תוקף נגד המתאמצים לומר הלל בתשועתם, והיינו דוקא בלא ברכה, כמו שהביא שם, מה שהרב מהר"י פייאמימה ז"ל, תקן בקהל עדתו, שיאמרו הלל, משניצלו מצרתם, וכתב, דסמך על מ"ד דכ"ז בברכה, ולכן תיקן לומר הלל בלא ברכה, והחיד"א הוסיף לשיטתם, לומר ההלל שלא במקום שאומרים הלל, אבל למעשה לא הסכים אף לומר בלא ברכה, וכמו שסיים בזה"ל, ושבח אני את רבני ליורנו ז"ל, שכאשר אירע להם שנת תק"ב לתפ"ץ צרת הרעש וניצולו, תקנו תענית ביום ההוא בכל שנה, ובש"ק לומר הלל הגדול כ"ו כל"ח במקום שתקנוהו רז"ל בזמירות בניעימה ונגון יפה, ולא תקנו לומר הלל וכן ראוי לעשות עכ"ל, הרי דבברכה בודאי ס"ל דאין לומר, אלא אף בלא ברכה ס"ל כן כנ"ל. וכ"ש בנד"ד דל"ה לא בכלל נס ולא בכלל ישועה ויו"ט לישראל. כמבואר לעיל.

ועי' עוד בספרו ברכי יוסף (או"ח סי' תפ"ז אות ז'), שכתב, דמדאמר אין שירה על נס שבחו"ל, משמע דאין אומרים כלל, ואי תימא דוקא הקפידה בברכה, גם בפורים נימא בלא ברכה עייש"ה, (ורק בליל פסח, י"ל דזולת מה דאומרים בברכה, לא פריך כלל (בערכין ד"י), די"ל משום שמחה, כמ"ש בתשו' הר"י מיגש עייש"ה), וש"מ דהיכא דאין מצוה, ואומר משום מצוה, אף בלא ברכה איכא קפידה.

אך צ"ע מה שלא העיר בתשו' חיים שאול בנידונו, מטעמי' דרבא, דאכתי עבדי אחשורוש אנו, ומה גם דלפי מש"כ בברכ"י (סי' תרצ"ג אות ד'), להוכיח מדברי הפוסקים, דהלכה כרב דהוא בתרא, ואם נידונו שם הוי בחו"ל, וכמו עיר ליורנו שהביא בסוף דבריו הנ"ל, וגם מקומו של הרב מהר"י פייאמימה ז"ל, כנראה שהיה בחו"ל, שהיה חותנו מה"ר שמשון מרפונא אב"ד דק"ק אנקונא ז"ל, עי' שם הגדולים (מע' ספרים אות ש - צ"ט), א"כ הרי יש גם משום דאין אומרים שירה בחו"ל כנ"ל, אבל י"ל דרצה להוכיח, דאף להמאירי דס"ל, דהלכה כר"נ דקרייתא זו הלילא, אין לומר על נס אחר וכנ"ל.

ומה נמרצו אמרי יושר מה שכתב רבה"ק (על הגאולה ועל התמורה אות מ"ד דף פ"ח מדפה"ס) וזלה"ק: והנה דבר ברור שעצם הכניסה למלחמה זו הי' באיסור, ומה גם לכופף את כלל ישראל לצאת וללחום באומות ולהכניס עי"ז את ישראל לסכנה הוא נגד דעת תורתנו הקדושה, וכל העובר על זה וכופם למלחמה ומפקיר דמי אלפים ורבבות נפשות ישראל לסכנת הריגה שלא ברשות והופך דעת תורה ה"ז רוצח גמור ושופך דם. ואשמת דמי ישראל תלויים בראשו וכו', עכלה"ק, ושם (באות מ"ה) כתב וז"ל אלא אפילו לשיטתם הכוזבת שחפצים ורוצים בקיומה של המדינה להיות ככל הגוים, ולמלאות תאות לבבם בעקירת הדת והתוה"ק בכח הממשלה, אבל איך יעזו פניהם הדתיים הנגררים עמהם לומר שהיה מלחמתם ברשות התורה וכו'.

עכלה"ק.

ואחרי כל אלה ראיתי בקובץ איגרות מאת הגאון החזון איש זלה"ה (סי' צ"ז), וכדאי להעתיק דבריו, וז"ל, עניני ההלכה קבועים הם ע"פ התורה שיעקרו בכתב ופירושן בתורה שבע"פ, ואף נביא אין רשאי לחדש עד שמצאו להן סמך בתורה, וכשם שהגרעון בכלל נליזה מהתורה, כך ההוספה על מצות התורה נליזה מהתורה וכו', כן קביעת תענית לדורות הוא בכלל מצוה דרבנן, ומה שיש בידינו הוא מזמן שהיתה עדיין נבואה, ואיך נעזז פנינו דור שטוב לו השתיקה - להרהר כזאת לקבוע דברים לדורות, והרי ההצעה הזאת מעידה עלינו כמתכחשים בכל חטאתינו ושפלינו, בזמן שאנו מלוכלכים בעוונותינו ובפשעינו, דלים ורקים מן התורה וערומים ממצוות, אל נא נעבור לגדולות ממנו, נחפשה דרכינו ונשובה, זוהי חובתינו כמו שנאמר הלא זה צום וגו' עכ"ל.

והנה דבריו הנ"ל אמורים כלפי ההצעה לקבוע תענית לדורות אחר חורבן יהדות איירופא, ומכ"ש ששייכים הדברים בנוגע לענינו.

נ. ב. ושוב נדפס באחד מכ"ע היוצאים באר"י (מיום ועש"ק בחקתי כ"ו אייר תשכ"ח מ"א לעומר) בזה"ל: לשאלת רבים, הננו מוסרים שמרן הגאון ר' יעקב קניבסקי (שליט"א) זצ"ל נשאל על דבר שמציעים לומר הלל בברכה ביום כ"ח אייר ולבטל בו דיני ספירה, והשיב בזה"ל: "שזהו איסור חמור ונורא של ברכה לבטלה ושל עקירת יסודות בדיני תורה"ק ר"ל".

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יב עמוד א

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם! - אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. - אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו! - אמרו לו: אמור אתה! - אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

כל יחיד שאירעתהו צרה ונגאל הימנה רשאי לקבוע הלל לעצמו באותו יום בכל שנה אלא שאינו מברך עליו וכן הדין בכל ציבור וציבור כך היה יסוד נביאים לאמרו על כל צרה וצרה כשנגאלים ממנה: